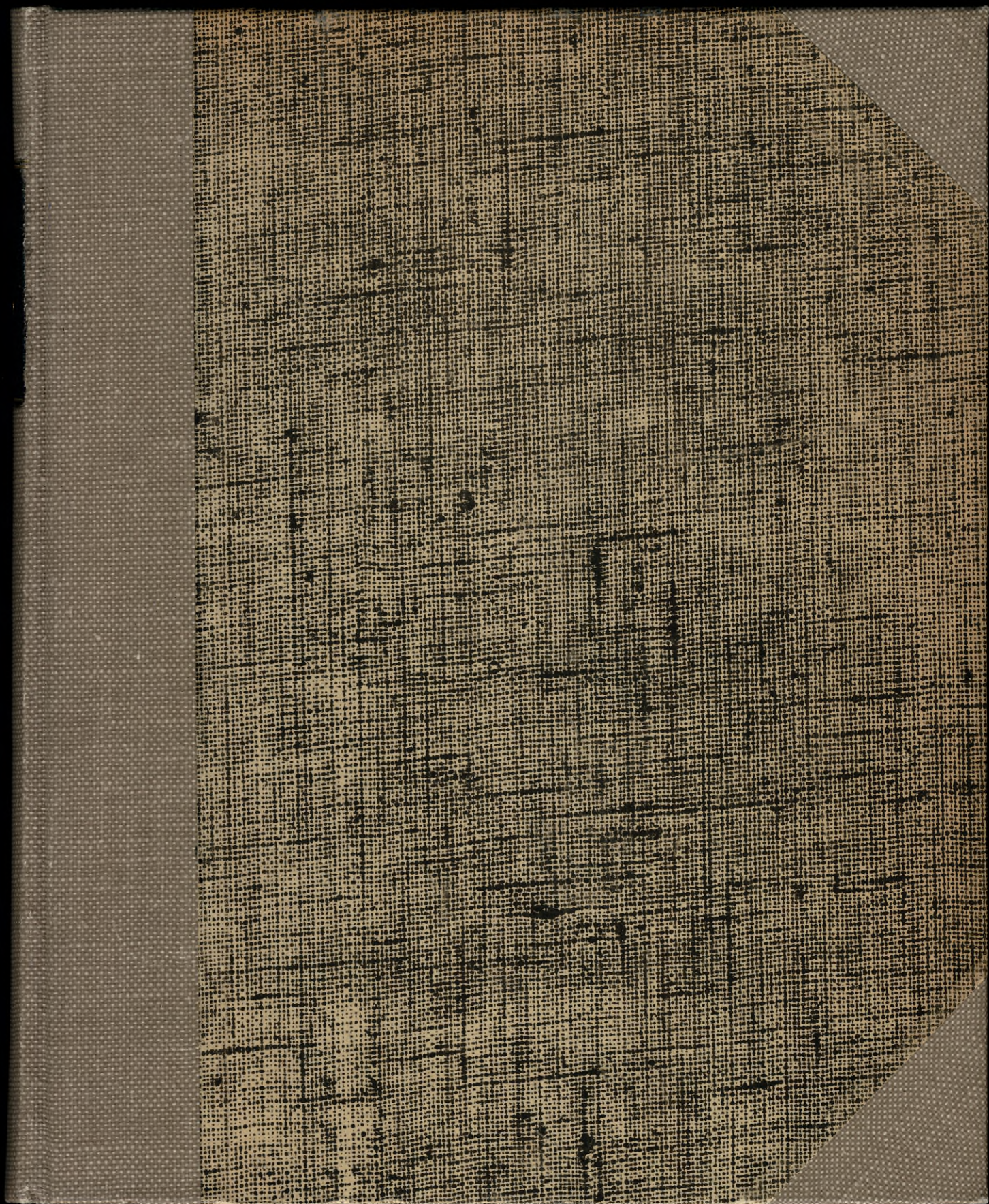

Det här verket har digitaliserats vid Göteborgs universitetsbibliotek.
Alla tryckta texter är OCR-tolkade till maskinläsbar text. Det betyder att du kan söka och kopiera texten från dokumentet. Vissa äldre dokument med dåligt tryck kan vara svåra att OCR-tolka korrekt vilket medför att den OCR-tolkade texten kan innehålla fel och därför bör man visuellt jämföra med verkets bilder för att avgöra vad som är riktigt.

This work has been digitised at Gothenburg University Library.
All printed texts have been OCR-processed and converted to machine readable text.
This means that you can search and copy text from the document. Some early printed books are hard to OCR-process correctly and the text may contain errors, so one should always visually compare it with the images to determine what is correct.

MEDICINSKA
HÖGSKOLANS BIBLIOTEK
GÖTEBORG

Acta

<Göteborg:
Hälsööräds-
nämnden>

Biomedicinska biblioteket

PERIODIKA

GÖTEBORGS
HÄLSOVÅRDSNÄMDS

ÅRSBERÄTTELSE

FÖR

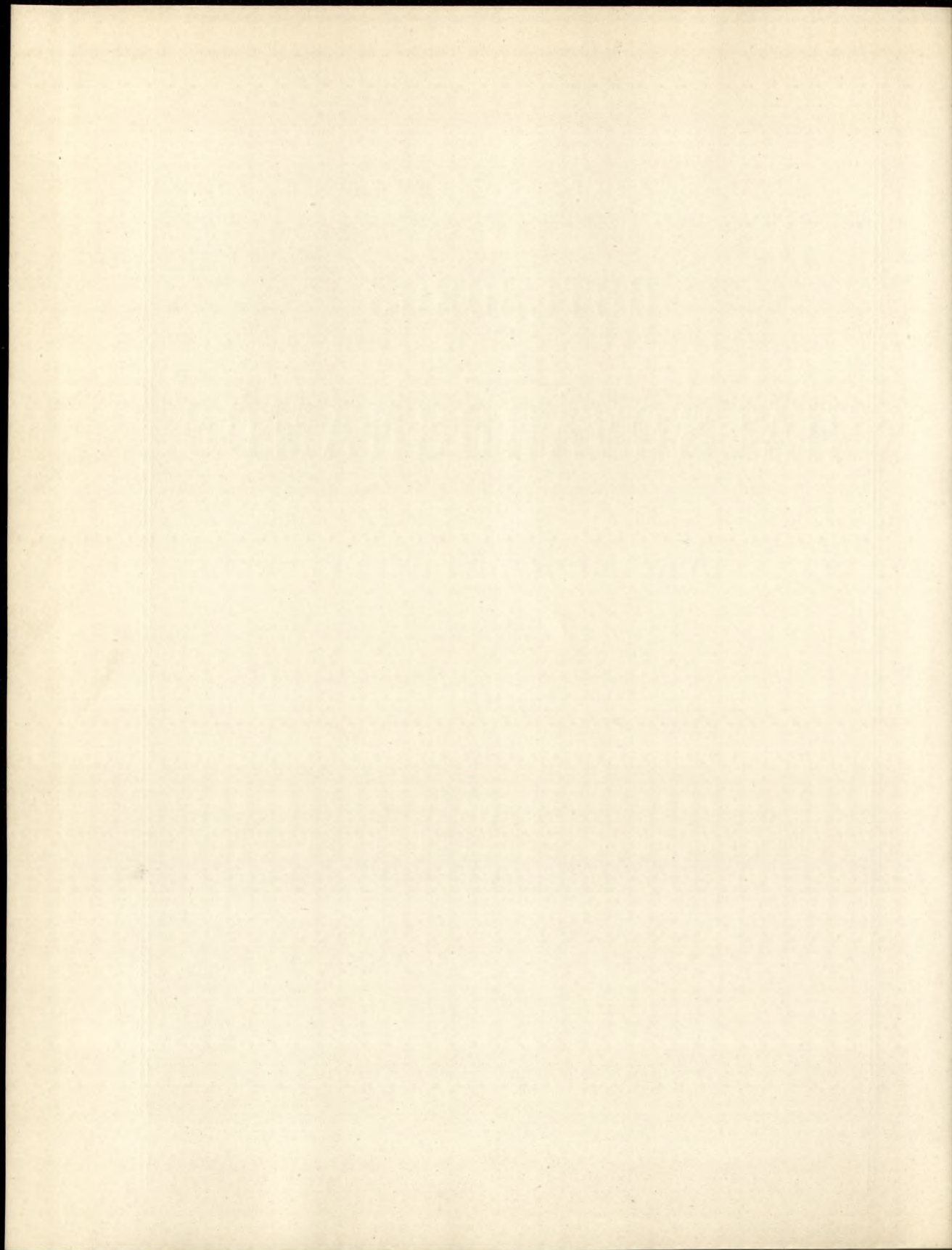
1902

UTARBETAD AF

KARL JOH. GEZELIUS

FÖRSTE STADSLÄKARE.

GÖTEBORGS
HÄLSOVÅRDSNÄMDS

ÅRSBERÄTTELSE

FÖR

1902

UTARBETAD AF

KARL JOH. GEZELIUS

FÖRSTE STADSLÄKARE.

GÖTEBORG
GÖTEBORGS HANDELSTIDNINGS AKTIEBOLAGS TRYCKERI
1903.

Till Stadsfullmäktige i Göteborg.

Såsom sin årsberättelse för år 1902 får Hälsovårdsnämnden åberopa det af Förste Stadsläkaren Karl Joh. Gezelius utarbetade samt af Nämnden godkända förslag till sådan berättelse, som, jämte tillhörande bilagor, härmed öfverlämnas.

Göteborg i Maj 1903.

På Hälsovårdsnämndens vägnar:

CARL LAMBERG.

Bernh. Lindberg.

Innehåll.

I. Hälsovårdsnämnden och derunder hörande personal och inrättningar	sid.	1
II. Hälsovården	»	4
a) Stadsgrundens renhållning	»	4
b) Vattenledningar.....	»	5
c) Bostäder och byggnader, där många människor samlas	»	8
d) Vissa åtgärder till förekommande af smittosamma sjukdomars spridning	»	9
e) Matvarukontrollen	»	12
Stadsveterinärens årsberättelse	»	12
f) Kemiska analyser.....	»	24
Stadskemistens årsberättelse	»	24
g) Öfriga ärenden.....	»	32
III. Sjukvården	»	33
IV. Befolkning och dödlighet	»	37
V. Väderlek, gångbara sjukdomar och dödsorsaker	»	38

Förteckning å tabeller.

- Tab. 1. Summarisk redogörelse för sundhetspolisens arbeten under år 1902.
- » 2. Renhållningsanordningarna i Göteborg, samt stall, fähus och svinstia.
 - » 3. Rum och kök i Göteborg vid slutet af år 1902.
 - » 4. Summarisk öfversikt öfver å köttbesiktningbyrån undersökta felaktiga födoämnen.
 - » 5. Uppgift å undersökt fläsk.
 - » 6. Uppgift å felaktiga födoämnen, som å köttbesiktningbyrån varit frivilligt aflämnade till undersökning.
 - » 7. Uppgift å af Göteborgs hälsopolis anhållna födoämnen.
 - » 8. Uppgift å af hälsopolisen undersökta fall nötkreaturskött samt kalf- och fårkroppar.
 - » 9. Uppgift å bagerierna vid slutet af år 1902.
 - » 10. Uppgift å lokaler för försäljning af mjölk och grädde vid slutet af år 1902.
 - » 11. Öfversikt af födda i Göteborg år 1902, med fördelning på månader.
 - » 12. Öfversikt af födda i Göteborg år 1902, med fördelning på församlingar.
 - » 13. Befolkningens rörlighet i hvarje af Göteborgs stads församlingar år 1902.
 - » 14. Dödsfall och dödlighet för månad bland kyrkoskrifna i Göteborg åren 1898—1902.
 - » 15. Dödligheten i Göteborg år 1902 för olika stadsdelar bland mantalskrifna befolkningen.
 - » 16. Dödligheten på 1000 innevånare af den mantalsskrifna befolkningen i Göteborg under åren 1898—1902.
 - » 17. Öfversikt af meteorologiska observationerna i Göteborg år 1902.
 - » 18. Sammandrag öfver de epidemiska sjukdomarne i Göteborg år 1902.
 - » 19. Öfversikt af smittosamma sjukdomar inom Göteborg åren 1893—1902.
 - » 20. Sammandrag öfver sjukligheten i Göteborg år 1902, enligt uppgift från 10 distriktsläkare.

- Tab. 21. Gångse sjukdomar i Göteborg år 1902, fördelade på månader, enligt uppgift från 10 distriktsläkare.
- » 22. Dödsorsakerna i Göteborg år 1902, med fördelning efter åldersklasser och kön.
 - » 23. Dödsorsakerna i Göteborg år 1902, fördelade efter sina hufvudgrupper på månader och kvartal.
 - » 24. Dödsorsakerna i Göteborg år 1902 bland kyrkoskrifna, fördelade på stadsdelar.
 - » 25. Dödsorsakerna bland här kyrkoskrifna, som år 1902 aflidit utom staden.
 - » 26. Dödsorsakerna i Göteborg år 1902 bland främlingar.
 - » 27. Dödsfall på 1,000 innevånare i nedanstående sjukdomar årligen 1898—1902, samt medeltal för denna och föregående 5-årsperiod (inom staden aflidna).
 - » 28. Jämförande öfversikt af dödsfall i folksjukdomar samt några andra sjukdomar i Göteborg åren 1893—1902.
-

I. Hälsovårdsnämnden med derunder hörande personal och inrättningar.

Såsom ledamöter i Nämnden ha under året tjänstgjort:

Fördelningsläkaren D:r *Carl Lamberg*, ordf., Polismästaren *A. O. Elliot*, v. ordf., Handlanden *John Sjöberg*, skattmästare, Stadsnotarien *M. Corin*, Arkitekt *E. Krüger*, Ingeniör *G. Ekman* och Förste Stadsläkaren D:r *K. J. Gezelius* med suppleanterna Handlanden *E. Nilsson*, Stadsnotarien *A. G. P. Segerrot*, v. Häradshöfding *A. Carlander*, Arkitekt *H. Hedlund* och Med. D:r *L. Wolff*.

Stadsnotarien *M. Corin* afled den 6 aug., med anledning hvaraf Nämnden beslöt att till protokollet anteckna sin tacksamhet för hans verksamhet inom Nämnden. Med årets utgång afgingo Polismästaren *Elliot* och ingenjör *Ekman*, hvilka båda med stort intresse deltagit i Nämndens arbeten och har särskildt herr *Elliot* under ett 30-årigt ledamotskap offrat en aldrig svikande omtanke åt den mångfald af ärenden, som Hälsovårdsnämnden under denna långa följd af år haft under sin behandling.

Distriktsläkareinstitutionen.

Efter att sedan årets början ha åtnjutit tjänstledighet på grund af sjukdom, erhöll distriktsläkaren D:r *Otto Tirén* på begäran afsked från den 1 April. Till den på så sätt ledigblifna läkarebefattningen i 5:te distr. transporterades distr.-läkaren *Ahlfors*, hvilkens befattning uppdrogs åt distr.-läkaren *Nordenfeldt*, hvarjämte slutligen till distriktsläkare från 1 april antogs Med. Lic. *Emil S. Ahlström* med tjänstgöringsskyldighet i 8:de distriktet. Förordnandet såsom distriktsläkare förnyades på 3 år för förutvarande distr.-läkaren *H. Boman* med tjänstgöringsskyldighet i 7:de distriktet.

Läkaren vid *Epidemisjukhuset* D:r *Wennerberg* har under 3 mån. åtnjutit tjänstledighet för idkande af medicinska studier utomlands och upprätthölls hans befattning af Med. lic. *F. Holmberg*.

Till biträdande läkare vid Epidemisjukhuset efter D:r F. Holmberg, som på begäran erhållit afsked, utsågs för 2 år, från den 1 Mars, Med. Lic. Th. Sellgren.

Under året har för Epidemiska sjukhusets behof nyanskaffats en desinfektionsugn af Rietschel och Hennebergs patent, Berlin, med fullständig armatur till ett pris af 2,820 Mk.

För att underlätta förbindelsen mellan staden och sjukhuset har dubbla telefonledningar med centralstation inom portvaktstugan och biledning till hvarje afdelning till ett antal af 11 anlagts, i stället för den lokaltelefon, öfver hvilken sjukhuset förut disponerade.

Ny värmeledning enl. Eminent-systemet har inlagts i en af sjukpaviljongerna (N:o 5, 6).

Å *stadens polikliniker* i Gamla Artillerikasernen har under året åt stadens fattiga meddelats kostnadsfri läkarebehandling i barnsjukdomar, invärtes sjukdomar, kvinnosjukdomar, mag- och tarmsjukdomar, ögonsjukdomar samt tandsjukdomar. Från den 1 okt. har dessutom allmän poliklinik öppnats i Församlingshyddan i Masthuggsbergen med läkaremottagning 4 dagar i veckan.

Hemmet för lungotssjuka.

Sedan Hälsovårdsnämnden genom beslut af den 6 juni 1900 med anledning af en skrifvelse från t. f. förste Stadsläkaren uppdragit åt en beredning att inkomma med förslag på åtgärder för motarbetande af tuberkulosen inkom denna i aug. s. å. med en utredning, uti hvilken bl. a. föreslogs att det gamla försörjningshemmet vid Stampgatan skulle inrättas till en provisorisk asylinrättning för i tuberkulos obotligt sjuke. Anslaget för byggnadens sättande i användbart skick beräknades till 10,700 kronor och för komplettering af användbara inventarier, som kasserats från gamla Sahlgrenska sjukhuset, beräknades till 5,000 kronor; årliga driftkostnaderna för 60 sängar med tillhörande personal upptogs till 25,000 kr. Sedan ärendet den 13 sept. 1900 af Stadsfullmäktige remitterats till Drätselkammaren, och vid förnyad behandling den 23 jan. 1902 återremitterats till drätselkammaren med uppdrag att efter Hälsovårdsnämndens hörande inkomma med förslag å annan byggnad, som bättre än ofvan nämnda fastighet vore lämpad till asyl för obotligt lungsjuke, beslöto fullmäktige den 5 juni 1902 att i fastigheten å Stampen snarast möjligt låta inrätta och under Hälsovårdsnämndens förvaltning ställa en provisorisk sjukvårdsanstalt »för lungotssjuka tillhörande Göteborgs samhälle och icke fattigvårdsberättigade, hvilkas afsöndrande på grund af sjukdomens art, bostadsförhållanden eller andra liknande omständigheter vore af påfallande vikt för hindrande af sjukdomens spridande i vidsträcktare kretsar». Sedan Hälsovårdsnämnden med anledning häraf uppdragit åt tvänne af sina ledamöter att inkomma med förslag till de åtgärder,

som på grund af detta beslut kunde från Nämndens sida vara behöfliga, inkommo desse den 6 aug. med kostnadsförslag och arbetsdeviser, som af Nämnden godkändes. Förslag till reglemente och utgiftsstat öfverlemnades till Stadsfullmäktige den 1 okt. och beslöt Nämnden att söka hinna öppna hemmet i medio af nov. månad. Sedan reglemente och utgiftsstat godkänts af Stadsfullmäktige den 3 nov. och ett ökadt anslag af 5,000 kr. beviljats för komplettering af utrustningen öppnades anstalten den 25 nov. Såsom läkare vid hemmet anställdes Med. Lic. F. Holmberg.

Det uti föregående årsberättelse omnämnda förslaget till *epidemisjukhus inom hamnområdet*, hvartill medel begärts från Stadsfullmäktige, har under året varit föremål för flere utlåtanden och har den projekterade tomplatsen på begäran utbytts mot mark å Elfsborgs kungsladugårds område sydvest om Banehagen.

Vaccinationen.

På grund af en utbredd smittkoppepidemi i London har under året besiktning å fartyg, trafikerande denna stad, verkstälts från medio af januari till medio af juni, med revaccination af skeppsbesättningarne. För att kunna mottaga eventuella misstänkta fall har ett par lägenheter inom Gamla Sahlgrenska sjukhuset stått iordningställda.

Vaccinationen har f. ö. fullgjorts på vanligt sätt kostnadsfritt genom Nämndens tvänne läkarevaccinatörer.

Fosterbarnvården.

För fullgörande af bestämmelserna i lagen om fosterbarns vård af den 6 juni 1902 har Nämnden antagit såsom biträde en kvinlig inspektris mot en aflöning af 1,500 kronor.

Bakteriolog.

Med anledning af skrifvelse från förste stadsläkaren har Nämnden beslutat hos Sahlgrenska sjukhusets styrelse hemställa, att fråga om anställandet af en bakteriolog i Hälsovårdsnämndens tjänst måtte företagas till gemensam behandling med sjukhusets förslag om anställande af en patolog för sjukhusets räkning.

Köttbesiktningsbyrån. Angående denna hänvisas till stadsveterinärens nedan införda berättelse.

Hälsovårdstillsyningsmännen. Antalet ordinarie har utgjort 8, under ledning af en förman, hvarjämte under hela året tvänne extra tillsyningsmän tjänstgjort. En summarisk redogörelse för deras verksamhet meddelas i Tab. 1.

Minderårige i fabriker och handverk.

Tillsynen öfver desse fullgöres af Hälsovårdsnämnden i enlighet med lagen af 17 okt. 1900 och Kgl. Förordn. 18 Nov. 1881.

Sinnessjuke.

Hälsovårdsnämndens åliggande i fråga om tillsyn öfver sinnessjuka och idioter i enl. med Kgl. Maj:ts nåd. stadga af 14 juni 1901 har uppdragits åt förste stadsläkaren och distriktsläkarne.

Apoteken.

Nämnden har under året afgifvit från Kgl. Medicinalstyrelsen begärt förslag till noggrannare bestämmelser af de gränser, inom hvilka de 3 nya, af Nämnden föreslagna apoteken skulle förläggas; hvilket förslag till Magistraten afgafs genom skrifvelse af 2 april.

Genom Kgl. bref af den 7 februari har Apotekaren Fr. Mossberg tillagts personligt privilegium å apoteket Kronan och förständigades förste stadsläkaren att efter ansökan från apoteksinnehafvaren verkställa afsyning å sagda apotek, hvilken afsyning verkställdes den 29 april.

Stadskemisten.

För den verksamhet i Hälsovårdsnämndens tjänst, som af stadskemisten utöfvats, redogöres i särskild nedan införd årsberättelse, till hvilken hänvisas.

På grund af förseelser mot matvaru- och margarinförordningen ha till åtal under året anmälts 46 mjölkförsäljare, 1 matvaruhandlare, 2 bageriåldkare, 2 köttförsäljare och 16 margarinförsäljare. Nämndens inköp för erhållande af undersökningsmateriel har uppgått till 407 poster.

Hälsovårdsnämnden har under året *sammanträdt* 15 gånger; paragraferna i protokollen från dessa sammanträden utgjorde 210; enligt diarium inkommo 206 skrivelser och enligt brefboken utgingo 45 från Nämnden och 92 från förste stadsläkaren.

Såsom *sekreterare* har tjänstgjort v. Häradshöfding Bernh. Lindberg.

II. Hälsovården.

a) **Stadsgrundens renhållning.**

Stadens renhållningsstyrelse ombesörjde vid årets slut renhållningen inom 2,890 fastigheter, som för år 1903 beräknas komma att erlägga en afgift af 180,000 kronor.

Under föregående 5 år har styrelsens verksamhet omfattat följande antal egendommar:

år 1897	2,625
» 1898	2,675
» 1899	2,700
» 1900	2,815
» 1901	2,875

Renhållningsanordningarne inom olika stadsdelar framgå af Tab. 2, som visar, att renhållningsstyrelsen ombesörjde renhållningen inom 2,987 egendomar samt landtbrukare inom 635; inom 178 egendomar komposterades gödseln för landtbrukets behof.

Inom 3,158 egendomar uppsamlades latrinen uti kistor, hvaraf 3,133 voro flyttbara samt placerade på cementplan; inom 486 egendomar uppsamlades latrinen uti spänner samt inom 6 i gropar, de sistnämde alla inom Majornas första rote, utom stadsområdets reglerade del.

Såsom tillblandningsämne användes kalk inom 835, torfmuU inom 2,545, aska inom 87 egendomar; utan tillblandningsämne sköttes latrinen inom 47 egendomar af Majornas första och tredje rotar, likaledes utanför stadens reglerade område.

Urinkurar på gårdar förefans till antal af 2,580 och underjordiskt aflopp från 3,282 inom staden belägna egendomar. Uppsamlingen af sopor och afskräden skedde inom 3,311 egendomar i täta baljor på cementplan, af hvilka 2,684 voro försedda med underjordiskt aflopp. Dessutom uppsamlades soporna inom 244 egendomar i ej flyttbara kärl, inom 6 i latrinkistor, inom 10 i vagnar, samt blott i köken inom 24 egendomar. Utaf 339 begagnade stall, 77 fähus och 75 svinstior hade 265 underjordiskt aflopp; svinstierna i stadens utkanter.

Renhållningsanordningarne ha af hälsopolisen öfvervakats genom 40,406 besök i gårdarne, 2 husegare ha anmälts i poliskammaren för bristande renhållning inom sina egendomar.

Kloakledningarne ha under året utvidgats med:

rörledningar	2,202 meter
gatubrunnar	89 st.

Vid årets slut funnos af staden utförde:

allmänna ledningar	105,981 meter
sidoleddningar	53,008 »

Summa 158,989 meter.

b) **Vattenledningar.**

Antal serviser, som vid årets början utgjorde 3,373 st., har ökats med 46.

Rörnätets längd vid årets slut 136,405 meter, årets ökning 2,580 meter.

Vid *Delsjön* har filtreringen fortgått dygnet om under hela året med en filterhastighet af i medeltal 2,6 meter.

De *täckta filterna vid Alelyckan* ha varit stängda för reparationer och omläggning af ljusledningar under årets 3 första månader. Antalet bakteriekolonier pr cm³ vatten har utgjort, i det ofiltrerade vattnet på 237 prof i medeltal 761 med max. 3,969, i det filtrerade vattnet på 397 prof i medeltal 46 med max. 522, i 38 fall har bakteriehalten i det till staden släppta vattnet öfverstigit 100.

Oftanstående siffror å bakteriehalten hos det filtrerade vattnet äro höga i jämförelse med resultatet från föregående år, men hafva sin förklaring deruti, att man på grund af den i anledning af Delsjöns ovanligt låga vattenstånd befarade vattenbristen ansåg sig nödsakad att redan 1 à 2 dagar efter filternas rensning använda filtratet, i stället för att som annars varit brukligt under minst sex dagars tid efter rensningen låta filtratet afrinna till afloppet, innan det släpptes till staden. Ty som ofta förut påvisats, dröjer det alltid en viss tid efter skedd rensning, innan ett filter blir hvad man kallar »moget», d. v. s. innan det förmår att i tillfredsställande grad afskilja eller kvarhålla bakterierna.

Frånser man de prof, som tagits under de sex första dagarna efter hvarje filterrensning, blir resultatet ett helt annat. På 325 prof blir då medeltalet bakterier 30, maximum 242, och endast i 6 fall har bakteriehalten öfverstigit 100.

Naturfilterna vid Lerjeholm hafva varit i verksamhet året om med undantag af vid trenne tillfällen, då de under två à tre dagars tid varit tömda för rensning.

Af de 20 *rörbrunnarne* hafva 16 st. hela året om och en allt sedan den 3 april lemnat vatten till pumpbrunnen. Den sistnämnda hade dessförinnan till följd af vattnets stora järnhalt fått afrinna till afloppet. Öfriga trenne brunnar hafva liksom förut tjänstgjort som observationsrör för grundvattenståndet. Vid tillfällen, då pumpning af grundvatten ej skett, har vattnet från brunnarne genom bräddaflopp fått afrinna till elfven.

Hvarje helgfri dag har i luftningsbassängen tagits vattenprof, som bakteriologiskt undersökts.

Af 304 prof hafva

197 prof visat	0 bakterier per cm ³
105 » »	1—5 » » »
samt endast 2 » »	6—10 » » »

I stället för att som det förut varit brukligt vid *stadens fontäner* införa vattenledningsvattnet direkt till vattenkonstens strålrör, hvarefter det en gång användt fått afrinna till afloppet, har vid den nya fontänen å Hagaplan en elektromotorpump blifvit uppsatt i en i fontänens omedelbara närhet under markytan belägen betonbrunn. Pumpen har sitt tilloppsror stående i förbindelse med det i fontänbassängen inledda vattnet och uppfordrar detta till strålrören. Då samma vatten under en längre tid cirkulerar genom pumpen, göres afsevärd vattenbesparing. Vid en fontän af här ifrågavarande slag är vattenåtgången minst 50 m³ per timma. Kostnaden för vattnet, då detta blott användes en gång, kan således med ett pris af endast 7 öre per m³ — eller hvad det verkliga kostar vattenverket — beräknas till minst 3: 50 kr. per timma. Med elektrisk kraft för pumpen har driften deremot ej kostat mer än 1: 43 kr. per timma.

Vid Delsjön utgjorde årets nederbörd 726 m/m (i staden 745 m/m), motsvarande en vattenmängd af 6,536 millioner kubikmeter, då sjöns nederbördsområde antages till 914 hektar. Vid årets slut var Delsjöns vattenstånd $+76,11$ mot $+75,26$ eller 0,85 meter högre än vid föregående års slut, således hade i sjön under året magasinrats 0,835 millioner kubikmeter. Genom upprensning af vattenrännan mellan Stora och Lilla Delsjön sänktes emellertid Lilla Delsjöns lägsta vattenyta, så att vattenförrådet i Stora Delsjön vid årets slut var ökad med cirka 120,000 m³ af Lilla Delsjöns förråd. Den kvantitet, som under året i sjöarne magasinrats bör således ej beräknas till mer än c:a 0,715 mill. kubikmeter.

Af vattentillgången 6,536 millioner kubikmeter har

konsumerats i staden.....	3,162	mill. m ³ eller 48 %
magasinerats i sjön	0,715	» » » 11 %
samt förlorats genom afdunstning	2,659	» » » 41 %
	Summa 6,536 mill. m ³ eller 100 %.	

Årets medeltemperatur utgjorde i staden $+6,1^0$ C, vid Delsjön $+5,4^0$ C. Förbrukningen af Delsjövatten, som under året utgjort 3,162 mill. m³, har således varit 8,665 m³ per dygn eller 100 liter i sekunden. Maximiförbrukningen inträffade den 8 mars och utgjorde då 12,614 m³ eller 146 sekundliter, minimiförbrukningen den 11 maj 5,270 m³ eller 61 sekundliter.

Vid 1901 års slut var vattenståndet i Delsjön mycket lågt, endast $+75,26$ eller 2,04 meter under maximnivån. I hopp att man efter detta ovanligt torra år skulle få riklig nederbörd med ty åtföljande ymnigt vårflöde, fick Delsjön under de tre första månaderna af år 1902, oaktadt det låga vattenståndet, som vanligt lemna vatten till staden, och från Alelyckan, der det tredje reservoar-pumpverket var under uppsättning men ännu ej färdigt, pumpades denna tid ej mer, än hvad som var nödvändigt, för att hålla vattenytorna i reservoarerna på lämpliga höjder. Då emellertid nederbörden under årets tre första månader var så obetydlig, att sjön ännu den sista mars ej stigit mer än c:a 18 cm. sedan årets början, såg man sig nödsakad minska på vattentillflödet från Delsjön och öka från Alelyckan, genom att hålla båda de gamla reservpumpverken i gång dygnet om, något som nu utan för stor risk var möjligt, då tredje pump-systemet nalkades sin fullbordan. Under årets sista 9 månader har Delsjön till staden i medeltal blott lemnat c:a 90 liter per sekund och resten af vattenbehovet har fyllts från pumpverket vid Alelyckan, som under året uppfordrat

till högreservoaren i Landala	0,310	mill. m ³ vatten
» lågreservoaren i Masthugget	1,761	» » »
	Summa 2,071 mill. m ³ vatten	

	Per år	I medeltal	
		per dygn	per sekund
deraf grundvatten från rörbrunnarne	1,328 mill. m ³	3,638 m ³	42 liter
och elfvatten från filterna	0,743 » »	2,035 »	24 »
Summa	2,071 mill. m ³	5,673 m ³	66 liter

Största uppforderingsmängden på ett dygn utgjorde den 9 juni 9,298 m³ eller 107 sekundliter.

Den totala förbrukningen under året har utgjort:

Delsjövatten	3,162 mill. m ³ eller	60 %
Elfvatten	0,743 » » »	14 %
Grundvatten	1,328 » » »	26 %

Summa 5,233 mill. m³ eller 100 %

mot 5,179 mill. m³ föregående år, hvilket visar en ökning i vattenförbrukningen af endast 54,000 m³ eller c:a 1,0 %, under det att konsumenternas antal samtidigt ökats med c:a 1,5 %.

Om antalet konsumenter beräknas till 137,500, så utgör medelförbrukningen per konsument och dygn 104 liter, däraf för allmänna ändamål 7 liter, för industriella 28 liter och för hushållshehof 69 liter.

Största förbrukningen observerades den 6 juni, då från Delsjön lemnades 10,368 m³ och från Alelyckan 9,137 m³, summa 19,505 m³, således 36 % öfver medelförbrukningen.

Minsta förbrukningen inträffade den 2 november, då från Delsjön lemnades 6,912 m³ och från Alelyckan 879 m³, summa 7,791 m³, således endast 55 % af medelförbrukningen.

Årets kostnader för drift och underhåll hafva utgjort i rundt tal 151,700 kronor eller 2,9 öre per m³ förbrukadt vatten. Med anläggnings-, ränte- och amorteringskostnader uppgår värdet m³ vatten till 4,48 öre.

c) Bostäder och byggnader, där många människor samlas.

Byggnadsverksamheten har under året varit rätt liflig. 51 nybyggnader ha tillkommit, nämligen 26 stenhus, 24 s. k. landshöfdingehus och 1 trähus med tillsammans 1,677 rum och 739 kök, fördelade på följande församlingar:

i Domkyrko	470 rum	197 kök
i Christine	205 »	51 »
i Haga	148 »	76 »
i Masthugget	599 »	216 »
i Carl Johan	105 »	82 »
i Gamlestaden	150 »	117 »

1,677 rum 739 kök

samt med fördelning på stadsdelar:

Nordstaden	205 rum	51 kök
Otterhällan	95 »	27 »
13:de och 14:de rotarne	233 »	55 »
15:de roten	21 »	11 »
Landala	121 »	104 »
Haga	148 »	76 »
Olskroken och Redbergslid...	150 »	117 »
Majornas 1:sta t. o. m. 7:de rotar	704 »	298 »
	1,677 rum 739 kök.	

En sammanställning öfver befintliga bostäder återfinnes i Tab. 3.

Under året ha 15 bostadslägenheter genom Nämndens försorg blifvit såsom hälsovådliga utrymda. Af dessa hafva tre varit belägna i huset N:o 82 D af Maj. 5:e rote, en i 33 B Klamparegatan, en å restaurationen Henriksberg, en i N:o 26 och två i N:o 11 Rygatan, en i N:o 48 Engelbrektsgatan, tre i N:o 39 Vestergatan, en i N:o 40 Carl Gustafsgatan samt en N:o 11 Maj. 6:te rote.

Dessutom har ett större antal lägenheter efter anmaning af hälsovårdstillsyningsmännen försatts i bättre skick.

Talrika källarelägenheter bebos ännu, men böra naturligen efter hand utrymmas, då deras beboende af flere anledningar i regel är hälsovådligt. Dessa lägenheter ha såsom regel uppstått och uppstå fortfarande på ett mot gällande förordningar stridande sätt, i det lägenheter, som erhållit byggnadsnämndens fastställelse såsom lagerrum, sedermera inredas till bostäder.

De anmärkningar, jag i föregående årsberättelse riktade mot nybyggnaderna ur hygienisk synpunkt, gälla fortfarande. I synnerhet kan icke nog klandras den bristande omtanke, som gör sig gällande vid inredning af rum för tjänstfolket. Det är endast i undantagsfall, som deras rum äro hygieniskt tillfredsställande, i det de äro för små och ofta nog sakna nöjaktigt ljus.

Tvättstugor och torkvindar äro ej sällan också otillräckliga, hvaraf följden blir den, att tvättning och torkning af kläder i stor utsträckning försiggår i köken; är då ventilationen och uppvärmningen bristfällig, så uppstår naturligtvis fukt och mögel i lägenheten, hvaröfver sedan klagomål anföras.

Emigranthotellen ha ej gifvit anledning till anmärkningar.

d) Vissa åtgärder till förekommande af smittosamma sjukdomars spridning.

Den *bakteriologiska undersökningsstationen* å Hälsovårdsnämndens byrå har fungerat såsom föregående år. 276 undersökningar ha verkställts och omfatta fortfarande nästan uteslutande difterins diagnostiserande.

Den *kostnadsfria vaccinationen* har af Nämndens vaccinatorer utförts å 1,117 barn.

Första distriktet (d:r Hindmarsh):

Domkyrkoförsamlingen	192
Haga församling	121
Kristine »	76
Gamlestads »	142
Mosaiska »	2
Andra »	16

Andra distriktet (d:r Livijn):

Masthuggets församling	271
Carl Johans »	282
Domkyrko »	4
Haga »	7
Kristine »	1
Främmande »	3

I 2 fall har vaccinationen varit utan resultat, i 10 fall resultatet okänt. Vid undersökning af folkskolebarn inom 1:sta distriktet anträffades 230 ovaccinerade.

Med anledning af smittkoppsepide mi i London har *sundhetsbesiktning* verkstälts å *fartyg* från denna stad från medio af januari till medio af juni och har 105 revaccinationer af besättning verkstälts.

Bostadsdesinfektionen. Nämnden har under året utfört 1,158 desinfektioner af större och mindre lägenheter. 405 af dessa ha varit smittade af tuberkulos och 441 af skarlakansfeber. Tuberkulosdesinfektionen verkställles med Flügges s. k. Breslaulampa.

Desinfektionen af offentligen till salu utbudna *använda kläder* fortgår såsom föregående år.

Den i föregående årsberättelsen omnämnda åtgärden att söka decimera råttorna på grund af den från Storbritannien hotande pestfaran och den rol dessa skadedjur spela vid spridande af pest afslutades den 25 sept., sedan de medel som för detta ändamål stälts till Nämndens förfogande förbrukats och 81,300 djur inlemnats.

Åtgärderna för hindrande af de *veneriska sjukdomarnes spridning*. Andre stadsläkaren öfverlemnar häröfver följande berättelse.

Vid början af år 1902 utgjorde antalet af å polisens lista inskrifna, i staden sig uppehållande prostituerade kvinnor.....	86
Under loppet af år 1902 återkommo, förr inskrifna.....	60
och blefvo af poliskammaren ålagda allmän besiktning.....	50

Summa prostituerade 196

Vid början af år 1902 utgjorde antalet kvinnor, hvilka underkastat sig sundhetsbesiktning enligt 2 art. § 5 af för besiktningsbyrån gällande stadgar 2

Under loppet af år 1902 hafva underkastat sig sundhetsbesiktning enligt ofvanskrifna stadga 7
 och dessutom hafva vid gifven anledning 79 blifvit besiktigade, men har dessas regelmässiga besiktning förklarats bero af deras framtida uppförande 79
 af dessa ha 21 remitterats till Holtermanska sjukhuset för venerisk smitta. Summa besiktigade men ej inskrifna kvinnor 88
Hela antalet under året besiktigade kvinnor har utgjort 284

Vid slutet af år 1902 voro af de prostituerade kvinnorna:
 af poliskammaren befriade från besiktnings skyldighet 11
 afvikna från staden 76
 häktade eller dömda till tvångsarbete 19
 intagna å Gibraltars fattigvårdsinrättning 2
 aflidna 2
kvarvarande 86
 196

af dem, hvilka underkastat sig besiktnings skyldighet enligt art. 2 af § 5 af stadgarne för besiktningsbyrån:
 ålagda allmän sundhetsbesiktning 1
 afvikne 5
 kvarvarande 3
 9

Antalet verkställda besiktningar hafva uppgått till 8,020
 (mot 8,109 år 1901).

Antalet till Holtermanska sjukhuset remitterade kvinnor har uppgått till 67
 (mot 75 år 1901),

af hvilka 51 remitterats en gång och 16 två eller flere gånger, så att antalet remisser utgjort 90
 (mot 106 år 1901).

Sjukdomstablå.

1902	Hud-sjukdom	Dröppel	Bulnad å könsdelarne (BartholinitisBubo)	Sår af obestämd natur	Sjanker	Syfilis	Summa
Januari		2		1	2	2	7
Februari	1		1		3	4	9
Mars		4	1			1	6
April		4			2	3	9
Maj		2		1	2		5
Juni		1	1	1	4	1	8
Juli		1	1		6	5	13
Augusti		2	1			1	4
September			2	5		1	8
Oktober		1	1		4	3	9
November		1	1		1		3
December		2	1	3	2	1	9
Summa	1	20	10	11	26	22	90

e) **Matvarukontrollen** (stadsveterinären Blomgren).

I och för kontrollen öfver matvaruhandeln ha tillsyningsmännen hos Hälsovårdsnämnden under år 1902 tillsammans verkställt 46,670 besök och besiktningar, hvaraf å torg 3,297 (715 å Kungstorget, 97 å Olskrokstorget, 632 å Grönsakstorget, 256 å Skanstorget, 808 å Fisktorget, 448 å Masthuggstorget, 200 å Stigbergstorget samt 141 å Kusttorget), i saluhallar 3,865, vid Kustens fiskbrygga 135, i bagerier 2,274, i salubodar för födoämnen 15,961, i upplagsmagasiner för matvaror 9,189, i charkuteriverkstäder 3,916, i slakterier 785, i spisningslokaler 1,118, å fartyg, med hvilka födoämnen hittransporteras, 2,138 samt å jernvägarnes godsmagasiner 3,992 (911 å Statens-, 842 å Bergslags-, 938 å Vestkust-, 727 å Borås- och 574 å Vestgötabanans).

Förutom ofvannämnda inspektioner, som afsett icke allenast upptäckandet af felaktiga födoämnen, utan äfven tillsyn deröfver, att snygghet och renlighet blifvit iakttagen i berednings-, upplags- och försäljningslokaler för födoämnen, ha tillsyningsmännen äfven under året förrättat en del andra arbeten, som stått i samband med matvarukontrollen. Så ha de i härvarande tullpackhus biträdt mig vid undersökning af köttvaror, som hit införts och hvilka i importen författningsenligt måste underkastas Hälsovårdsnämndens kontroll och godkännande, innan de från tullen få utleveras. Vid tillfällen, då större partier utländskt

hästkött hos Hälsovårdsnämnden anmälts till undersökning i tullpackhuset, ha alltid flera tillsyningsmän på en gång måst anlitas för biträde vid undersökningen. Äfven ha de å olika ställen i staden under året inköpt 401 prof af födoämnen och dryckesvaror, som till stadskemisten öfverlemnats för undersökning. Af dessa prof ha 117 utgjorts af mjölk, 75 af grädde, 43 af smör, 41 af margarin, 52 af ost, 14 af köttfärs, 26 af mjöl, 13 af ister och 20 af porter samt läskedrycker. Angående undersökningsresultaten deraf hänvisas till stadskemistens berättelse för året. Dessutom har alltid hvarje dag en tillsyningsman assisterat mig å köttbesiktningsbyrån, der han bland annat haft till åliggande att oskadliggöra alla de matvaror, som af mig förklarats vara till människoföda otjänliga. Anmärkas må, att tillsyningsman endast 20 gånger under året behöft medfölja till Sanna för oskadliggörande af kasserade större djurkroppar eller matvarupartier, enär innehafvare af dylika, hvilka af dem sjelfva eljest fått uttransporteras dit under tillsyn af hälsopolis, numera allt mer och mer anhållit få anlita nattmannen, mot ersättning till honom, för varornas bortskaffande och nedgräfnig. I sådana fall har han af den mig assisterande tillsyningsmannen eftertelefonerats, hvilken, så snart djurkroppen blifvit utburen å nattmannens vagn, i densamma gjort talrika inskränningar och öfverhållt densamma rikligt med fotogen. Kasserade smärre djurkroppar och matvarupartier oskadliggöras äfven genom fotogenbegjutning samt förvaras i särskilda baljor i byråns källare, derifrån desamma ett par gånger i veckan af nattmannen afhämtas.

Vid sina inspektioner ha tillsyningsmännen under året 1,582 gånger (262 å torg, 1,108 i slakterier, 36 i upplagsmagasiner, 45 i korffabriker, 15 i handelslokaler, 79 å järnvägsstationer och 37 å fartyg) påträffat födoämnen, som i ett eller annat afseende varit felaktiga. Vid sådana fall ha varuinnehafvarne genast förständigats att låta afföra dem till byrån för undergående af närmare undersökning med resultat, att 1,404 af dem blifvit totalt kasserade och 178, som utgjorts af hela djurkroppar, fått försäljas, sedan alla felaktiga delar dock först blifvit desamma å byrån frånskurna. Förutom dessa ha ock en stor del felaktiga varor under året blifvit frivilligt aflemnade till undersökning; desammas antal har uppgått till 1,813, hvaraf i 872 fall total och i 941 fall partiel kassation af varorna egt rum. Samtliga i senare fallet ha utgjorts af hela djurkroppar.

Beräkningar öfver tillförseln har äfven för år 1902 af hälsopolisen gjorts och föreligger det bearbetade resultatet deraf hvad beträffar hela fall nötkött samt kalf- och fårkroppar i tabell 8. Deraf synes bland annat, att tillförseln af dessa köttslag under året utgjorts af 24,127 hela fall nötkött, 32,309 kalf- och 20,068 fårkroppar. Af dessa voro i stadens slakthus slaktade endast 3,193 fall nötkött, 144 kalf- och 12 fårkroppar. Med undantag af dessa och ett par hundra gödkalfvar, som af en kalflaktare härstädes slaktats i eget slakteri inom

staden, har allt det öfriga blifvit slaktadt utom Göteborg. Icke ens allt det, som blifvit slaktadt i stadens slakthus, har blifvit slaktadt af här i staden boende slaktare, utan har fastmera, på ett par hundradetal nötkreaturskroppar och ett femtiotal gödkalfvar när, allt det öfriga blifvit slaktat af på landsbygden boende hemslaktare, som dock här i slakthuset förhyrt celler för slaktning.

Att tillförseln naturligtvis i sjelfva verket varit något större, än de gjorda beräkningarne utvisa, är helt säkert, ty alltid måste något undkomma hälsopolisen, isynnerhet af smärre djurkroppar, som, utan att vara torgförda, direkt af mjölkbud försålts till hushållen.

Med samtliga järnvägar ha under året hitförts 2,974 hela fall nötkött, 18,497 kalf- och 7,607 fårkroppar samt med ångbåtar 509 fall nötkött, 3,727 kalf- och 3,403 fårkroppar eller med dessa lägenheter tillsammans 3,483 fall nötkött, 22,224 kalf- och 11,010 fårkroppar. Om man så härtill lägger, hvad som under året slaktats i härvarande slakthus och hos ofvan nämnda kalfslaktare samt fråndrager denna summa totaltillförselsumman, återstår ju, hvad som å närmaste landsbygd, d. v. s. inom några mil från staden, slaktats och pr axel hitförts till staden under året eller 17,451 fall nötkött, 9,941 kalf- och 9,046 fårkroppar. Största delen af nötköttsfallen och äfven en stor del af fårkropparne ha förskrifvit sig från djur, som traktens hemslaktare här och hvar å marknaden i landet eller af grannar inköpts till slakt.

I stället för att ökas har tillförseln af ofvannämnda köttslag vid jämförelse med föregående års minskats och detta icke heller så obetydligt, hvilket man ju äfven fått erfarenhet af genom den stora prisstegringen å kött under året. Af hela fall nötkött har årets tillförsel understigit fjolårets med 1,523 fall och af kalf- samt fårkroppar med resp. 3,207 och 3,074.

Af hästkött har här under året, förutom hvad i form af korf och rökt hästkött försålts, af hästslaktarne härstädes saluhållits 1,629 fram- och lika så många bakparter eller 404 flera fram- och 400 flera bakparter än under år 1901. Af hästkroppar har tillförseln således i förhållande till föregående års ökats med 201 hela.

Äfven af fläsk har en ökning af tillförseln i förhållande till fjolårets egt rum. Under året ha å byrån varit inlemnade till undersökning 31,641 hela och 2,041 halfva svinkroppar samt 1,841 mindre stycken, hvaraf 1,679 utgjorts af svenskt, 136 af amerikanskt och 26 från annan utländsk ort. Vid jämförelse med föregående års tillförsel synes, att densamma af hela och halfva kroppar med resp. 5,327 och 179 öfverstigit fjolårets. Af mindre stycken har deremot visat sig en minskning af 625, beroende på ringa tillförsel af amerikanskt fläsk, hvarå priserna under året varit alldeles ovanligt höga. Så ha å byrån under året varit inlemnade endast 136 amerikanska fläksidor mot 1,211 året derförut, hvilket ju företer en minskning af 1,075.

För att visa vexlingarne i kött-tillförseln under en något längre tid meddelas här nedan en öfversikt af densamma under senaste femårsperioden.

	Nötkroppar	Kalkroppar	Fårkroppar	Svinkroppar	Hästkroppar
1898.....	22,441	27,657	28,354	30,155	702
1899.....	24,403	31,532	28,567	36,033	573
1900.....	26,283	33,250	23,952	30,814	536
1901.....	25,650	35,516	23,142	27,245	664
1902.....	24,127	32,309	20,068	32,662	815

Under veckans olika dagar har under året tillförseln af de olika köttslagen och af svinkroppar varit mycket olika, såsom synes af nedanstående tabellariska öfversikt. Anmärkas må att halfva svinkropparne blifvit reducerade till hela och såsom sådana upptagits i nedanstående öfversikt, men ej de 1,841 styckena, enär densamma endast omfattar saluhållna hela kroppar.

	Nötkroppar	Kalkroppar	Fårkroppar	Svinkroppar
Måndagar	799	1,129	249	938
Tisdagar.....	3,378	5,688	2,931	8,236
Onsdagar.....	3,618	3,386	2,442	3,576
Torsdagar.....	1,647	2,937	1,566	3,133
Fredagar.....	5,632	12,197	6,383	13,424
Lördagar.....	9,053	6,972	6,497	3,335
Summa	24,127	32,309	20,068	32,642

Häraf synes således bland annat, att tillförseln af nötkreaturskött och fårkroppar varit störst på lördagar och dernäst på fredagar, af kalkkroppar störst på fredagar och dernäst på lördagar samt af svinkroppar störst på fredagar och dernäst på tisdagar.

Att största tillförseln egt rum mot slutet af veckan beror derpå, att hushållen fortfarande på lördagarne göra sina inköp af kött och fläsk för kommande veckas behof.

I tabellerna 6 och 7 äro de, på ett eller annat sätt felaktiga, födoämnen upptagna, som utgjort föremål för särskild undersökning å byrån, hvaraf i tabell 6 de återfinnas, som blifvit frivilligt inlemnade till undersökning och i tabell 7 de, som af hälsopolisen blifvit anhållna. Af tabellerna framgår bland annat, att under året inalles 3,395 dyliska å byrån blifvit undersökta, och ha desamma utgjorts af 4 hela fall elg-, 23 hela fall häst- och 244 hela fall nötkreaturskött, 18 får-, 119 kalv-, 125 spädgris- och 772 svinkroppar, 3 höns, 2 partier får-, 6 partier kalv-, 6 partier elg-, 35 partier nöt- och 166 partier svin-kött, 321 svinistrar, 1 parti köttfärs, 10 partier korf, 1 parti ägg, 1 parti fisk och 1,438 inelfvor.

I 2,968 fall (1,466 frivilligt inlemnade och 1,502 af hälsopolisen anhållna) ha varorna utgjorts af nödslaktade djur eller sådana, hos hvilka vid slaktningen

sjukliga förändringar blifvit iakttagna eller ock af sjukliga djurdelar, i 422 fall (342 frivilligt inlemnade och 80 af hälsopolisen anhållna) af i förruttnelse stadda födoämnen, och i 5 fall, alla frivilligt inlemnade, af själföda djurkroppar.

I 1,119 fall (941 frivilligt inlemnade och 178 af hälsopolisen anhållna) ha varorna efter vissa sjukliga delars aflägsnande ansetts användbara och fått försäljas; samtliga dessa ha utgjorts af hela djurkroppar. Anmärkas må, att alla dessa, här ofvan nämnda, frånskurna och kasserade delar, som i många fall varit rätt betydande, såsom t. ex. vid lokal tuberkulos, benbrott m. m., icke äro bland de i tabellerna 6 och 7 i anmärkningskolumnerna omnämnda partierna upptagna.

I 2,276 fall (872 frivilligt inlemnade och 1,404 af hälsopolisen anhållna) ha varorna befunnits vara till människoföda helt och hållet otjänliga, och ha dessa tillika med de från ofvannämnda 1,119 djurkropparne frånskurna sjukliga delarne blifvit af hälsopolisen på sätt, som ofvan nämnts, oskadliggjorda.

De totalt kasserade varorna ha utgjorts af 75 hela fall, 27 hela parter och 8 partier nötkreaturskött, 12 får-, 41 spädgris-, 46 svin- och 112 kalvkroppar, 107 svinhufvuden, 40 skinkor, 1 amerikansk fläksida, 6 partier kalkkött, 18 partier fläsk, 321 svinistrar, 10 partier korf, 1 parti ägg, 2 partier fårkött, 1 parti köttfärs, 1 parti fisk, 3 höns, 6 partier elgkött och 1,438 inelfvor.

Öfver antal och beskaffenhet af de hela, i ett eller annat hänseende felaktiga, djurkroppar, som å byrån under året varit föremål för närmare undersökning, lemnas här nedan en tabellarisk öfversikt.

Djurslag	Antal hela djur- kroppar	Frivilligt inlem- nade till under- sökning å byrån		Af helsopolisen anhållna		S u m m a	
		Användbar	Till människo- föda ofjälilig	Användbar	Till människo- föda ofjälilig	Användbar	Till människo- föda ofjälilig
Storboskap.....	344	105	38	164	37	269	75
Kalf.....	119	2	7	5	105	7	112
Får.....	18	2	3	4	9	6	12
{Svin (vuxna).....	772	726	46	—	—	726	46
{Spädgris.....	125	84	41	—	—	84	41
Häst.....	23	21	—	2	—	23	—
Elg.....	4	1	—	3	—	4	—
Summa	1,405	941	135	178	151	1,119	286

Af storboskap ha 1 kasserats för mjältbrand, 3 för septikämi, 12 för tuberkulos, 13 för vattusot, 6 för höggradig hämoglobinuri, 4 för höggradig trumsjuka, 1 för höggradig benmjukhet och 29 för andra sjukdomar, hvarvid muskulaturen varit höggradigt sjukligt förändrad eller illaluktande på grund af sjukdom eller använda medikamenter. För förskämning ha 4 hela kokroppar blifvit kasserade och 2:ne, som visade tecken på att hafva blifvit blodaftappade efter döden och derefter afslaktade.

Angående mjältbrandsfallet må nämnas, att det utgjordes af ett fall kokött, som egaren, en arrendator från Säfve socken i Bohuslän, på vid inlemmandet å byrån framställda förfrågningar angående nedslaktningsorsaken svarade, att det vid betäckning blifvit så skadadt, att det ej kunde resa sig, utan derföre måst nedslaktas. Som dock inga tecken härå kunde iakttagas, men väl att talrika blödningar förefunnes i samtliga lymfkörtlar, verkställdes mikroskopisk undersökning af blodprof med resultat, att mjältbrandsdiagnos kunde ställas. Sjukdomsfallet blef hos Konungens Befallningshafvande genast vederbörligen anmaldt.

Af kalkroppar ha 2 kasserats för urämi, 6 för pyämi, 39 för septikämi, 12 för andra sjukdomar, 10 för förskämning och 43 för omogenhet. De flesta af dessa senare ha utgjorts af nästan fullgångna kalffoster, som vid slaktnings-tillfällena blifvit af tillsyningsmännen anhållna i stadens slakthus; en mindre del deraf ha äfven utgjorts af för tidigt födda kalftar.

Af fårkroppar ha 1 kasserats för höggradig afmagring, 7 för vattusot och 4 för andra sjukdomar.

Af svinkroppar (vuxna) ha 1 kasserats för höggradig rödsjuka, 5 för septikämi, 12 för tuberkulos, 1 för bukhinneinflammation, 5 för gulsot, 6 för vattusot, 7 för höggradig rachitis, 8 för andra sjukdomar och 1, som vid afslaktningen varit sjelfdöd. Den af rödsjuka angripna svinkroppen förskref sig från Vallda socken i Halland och gjordes föreskrifven anmälan om sjukdomsfallet hos vederbörande länsstyrelse.

Af spädgrisar ha 2 kasserats för urämi, 2 för septikämi, 3 för pyämi, 1 för gulsot, 2 för bukhinneinflammation, 2 för höggradig rachitis, 13 för vattusot, 14 för andra sjukdomar och 2 för förskämning.

De i tabellen antecknade hästkropparne, som samtliga ansetts användbara till människoföda, ha utgjorts af sådana, som måst nedslaktas för benbrott eller svårare yttre skador.

De i tabellen antecknade elgköttfallen ha varit skottskadade och fått försäljas, sedan alla blodinfiltrerade delar först blifvit desamma å byrån från skurna.

Af de i tabellerna 6 och 7 antecknade nötköttspartierna, som blifvit kasserade, ha 8 varit frivilligt aflemnade till undersökning och 27 anhållna af

hälsopolisen. Samtliga de 8 frivilligt inlemnade partierna ha kasserats för sjukliga förändringar, och ha desamma utgjorts af 7 hela bakparter kokött samt ett större parti tjur- och kokött om cirka 600 kilo, som frånskildes de djurkroppar (1 tjur och 14 kor), som vid Kastellgården i Ytterby socken natten mellan den 25 och 26 December, då hela ladugården kullvräktes af den då rådande orkanlika stormen, der blefvo så skadade, att de måste nedslaktas. Af de af hälsopolisen anhållna partierna ha 20 utgjorts af hela parter och 7 af mindre partier. För förskämning ha deraf 1 frampart och 4 partier, hvaraf ett utgjordes af saltadt kött, kasserats. Kassationsorsaken för 3 partier, 1 fram- och 18 bakparter har varit sjukliga förändringar.

Af de kasserade kalkköttspartierna ha 2:ne kasserats för förskämning och 4 för sjukliga förändringar; 2 af de senare ha utgjorts af hela bakparter efter djur, som varit lidande af septikämi och de 2 öfriga af frånskurna delar efter djur med svårare kontusioner.

Af fårköttspartierna ha 1 kasserats för förskämning och 1 för sjukliga förändringar.

Samtliga elgköttspartierna, som utgjordes af 4 hela bakparter och 2 större partier, hvaraf 1 vägande omkring 150 kilo, ha kasserats för förskämning.

De kasserade svinköttspartierna ha utgjorts af 40 skinkor (1 rökt och 39 färska), 107 svinhufvuden (2 saltade och 105 färska) samt 3 partier salt och 16 partier färskt fläsk. För sjukliga förändringar ha deraf kasserats 1 amerikansk fläksida, innehållande trikiner, 38 skinkor, hvaraf 1 rökt portugisisk, innehållande talrika dynt, samt 103 svinhufvuden. Kassationsorsaken för samtliga dessa senare har varit tuberkulos. Öfriga fläskpartier ha kasserats för förskämning, och ha desamma utgjorts af 1 färsk och 1 rökt skinka, 2 färska och 2 saltade svinhufvuden, 2 partier salt och 16 partier färskt fläsk. De senare ha mestadels utgjorts af mindre sådana, men ha dock i ett par fall i vikt uppgått till mellan 20 å 30 kilo. Ett af de saltade partierna vägde omkring 50 kilo.

De kasserade svinistrarne ha samtliga varit grönfärgade och illastinkande samt förskrifvit sig från svinkroppar, hvarur man ej i tid aflägsnat inelfvorna. På vissa trakter fara vanligen hemspektare ikring på gårdarne och uppköpa levande svin, sticka dem der samt transportera kropparne sedermera till sina hem för skällning och aflaktning, hvarföre det då mången gång kan dröja timtals, innan inelfvorna blifva urtagna med påföljd, att den elaka lukten en och annan gång t. o. m. genomträngt svinistrarne och inträngt i underliggande muskulatur, som äfven delvis måst kasseras.

Äggpartiet utgjordes af 15 skämda ägg. Köttfärs- och korfpartierna utgjordes af i förskämning stadda mindre dylika.

Fiskpartiet utgjordes af 2:ne tunnor saltad lubb, som var stadd i förskämning.

Af de kasserade inelfvorna ha 244 varit frivilligt inlemnade till undersökning och 1,194 anhållna af hälsopolisen. För förskämning ha 34 (1 kotunga, 1 parti nöttarmar, 1 kalvhufvud, 2 kohjärtan, 1 kalf-, 2 nöt-, 4 svin- och 12 fårlefrar, 5 par kalf- och 5 par nötlungor) kasserats och öfriga för sjukliga förändringar såsom tuberkulos, parasiter m. m. Samtliga förskämda inelfvor ha anhållits af hälsopolisen.

I nedanstående tabell lemnas en öfversikt öfver antal inelfvor, som af hälsopolisen beslagtogs å olika ställen, samt äfven sådana, som frivilligt inlemnats till undersökning. Dessa senare ha alltid tillhört och åtföljt å byrån frivilligt inlemnade felaktiga djurkroppar.

	Frivilligt inlemnade till undersökning å byrån	Af hälsopolisen anhållna							S u m m a
		å torg	i slakteri	i upplagsmagasin	i korffabrik	i handelslokal	å järnvägsstation	å fartvåg	
Nötkreaturs-	lungor.....	1	—	797	—	7	—	—	805
	lefrar.....	3	58	174	2	7	1	5	250
	jufver.....	1	6	49	—	1	—	1	58
	tungor.....	—	1	—	1	—	—	—	2
	njurar.....	—	1	—	—	—	—	—	1
	hjärtan.....	1	—	2	—	—	—	—	3
	magar och tarmar.....	—	—	14	1	—	—	—	15
Svin-	lungor.....	—	—	—	—	10	—	—	10
	lefrar.....	18	2	—	2	5	2	—	29
	jufver.....	7	—	—	—	—	—	—	7
	njurar.....	213	—	3	—	—	—	—	216
	tarmar.....	—	—	—	—	1	—	—	1
Kalf-	hufvuden.....	—	1	—	—	—	—	—	1
	lungor.....	—	5	—	—	—	—	—	5
	lefrar.....	—	—	—	—	—	1	1	2
Fårlefrar.....	njurar.....	—	10	—	—	—	—	—	10
	—	14	—	5	—	4	—	23
Summa	244	98	1,039	11	31	7	7	1	1,438

Tuberkulösa förändringar ha under året påträffats hos 1,346 föremål, hvaraf i nedanstående tabell en närmare öfversikt lemnas öfver antal af tuberkulos angripna fall nötkött, svinkroppar och inelvor, som dels blifvit frivilligt inlemnade till undersökning och dels anhållits af hälsopolisen samt å ställen, der de af densamma påträffats.

	Frivilligt inlemnade till undersökning å byrån	Af hälsopolisen anhållna				Summa	
		å torg	i slakteri	i korffabrik	å järnvägsstation		
Storboskap	32	31	22	1	18	104	
Svinkroppar	358	—	—	—	—	358	
Nöt. {	tungor	—	1	—	—	1	
	lungor	—	—	790	5	—	795
	lefrar	—	1	39	1	2	43
Svin. {	magar och tarmar	—	—	11	—	—	11
	tarmar	—	—	—	1	—	1
	lefrar	18	—	—	5	—	23
	lungor	—	—	—	10	—	10
Summa	408	33	862	23	20	1,346	

Af samtliga här under året saluhållna fall nötkött ha tuberkulösa förändringar påträffats hos 0,43 % mot 0,55 % föregående år. Af i härvarande slakthus under året slaktade 3,193 nötkreatur ha tuberkulösa förändringar hos själfva köttfallen påträffats hos 0,69 % mot 0,91 % under år 1901. Af lungtuberkulos ha deremot icke mindre än 790 af der slaktade nötkreatur varit angripna, hvilket utvisar en procenthalt af 24,7 mot 21,8 under året derförut. Anmärkas må, att de allra flesta af de i slakthuset under året slaktade nötkreaturen utgjorts af herregårdsdjur, bland hvilka tuberkulosen således ännu synes vara mycket vanlig samt att döma af ofvanstående jämförande procenttal i tilli st. f. i aftagande.

Af under året undersökta hela och halfva svinkroppar har procenthalten tuberkulos visat sig vara 1,06 eller 0,21 % lägre än under år 1901. De flesta tuberkulösa svinen ha varit uppfödda hos hemslaktare och vid mejerier, der djuren till föda erhållit tuberkulöst slakt- och mejeriaffall, hvaraf de blifvit smittade. Hos traktens svin har dock under senare åren en minskning af tuberkulosfallen förekommit, enär hemslaktarne aktat sig för att gifva sina svin dylikt affall af fruktan för att få dem hela eller delvis kasserade.

På grund af Kungl. Generaltullstyrelsens cirkulär den 29 Mars 1897 och Kungl. Maj:ts nådiga kungörelse den 4 Febr. 1898 angående införsel af hästkött ha i härvarande tullpackhus 43 gånger under året besiktningar af mig blifvit verkställda å sådana importerade köttvaror, som i tulltaxan varit upptagna under rubriken »kött, andra slag, ej specificerade». De undersökta varorna ha utgjorts af 1 fat engelskt och 3 partier amerikanskt hästkött om tillsammans 263 fat, 1 fat danskt och 19 partier amerikanskt nötkött om tillsammans 220 fat, 1 fat amerikansk rullsylta samt 19 partier isländskt fårkött om tillsammans 408 fat. Samtliga partier med undantag af det danska, som utgjordes af 93 kilo färskt nötkött, ha utgjorts af saltadt kött. Angående det från England hit importerade fatet hästkött må anmärkas, att detsamma måste reexporteras, enär det saknade försegling och äfven derföre, att det ej var åtföljdt af föreskrifven veterinärattest från utförsellandet, att köttet härrörde från fullt friska djur. Samtliga importerade hästköttspartierna vägde tillsammans 42,594 kilo.

Inspektionen öfver slakterier har försiggått under detta år liksom under föregående år på så sätt, att tillsyningsman för veckan beordrats att hvarje dag öfvervaka slaktningar i stadens slakthus för att vid själfva slaktningstillfällena kunna göra anhållanden å felaktiga djurkroppar eller djurdelar. Hvarje vecka har äfven å olika dagar och tider tillsyningsman gjort besök i 2:ne utom staden belägna hästslakterier, med hvilka äfven korffabrikation varit förenad, för tillsyn, att snygghet der varit rådande i lokalerna och att endast friska djurkroppar der blifvit till nedslaktning, korffabrikation eller nedsaltning använda. Ett af dessa hästslakterier är beläget i Frölunda och det andra i Lundby socken. I afseende å senare hästslakteriet må nämnas, att detsamma under året blifvit nybyggt samt att bägge desamma vid årets slut befunnos vara i snyggt skick. Förutom ofvannämnda inspektioner har under sommarmånaderna sundhetsinspektoren, åtföljd af tillsyningsmän, verkställt 75 besök i 55 å Hisingen samt i Frölunda, Fässbergs och Partillede socknar belägna slakterier. I 20 fall ha 2:ne besök måst verkställas för öfvervakande, att vid första inspektionen påträffade bristfälligheter, om hvars afhjälpande tillsägelser lemnats, blifvit afhulpna. Villigt har man ställt sig Göteborgs hälsopolis' tillsägelser till efterrättelse, tack vare de ordningsföreskrifter, som för slakterier i Göteborgs omnejd af Konungens Befallningshafvande blifvit utfärdade.

Sedan Hälsovårdsnämnden under förra året genom tryckta anslag å Fiskertorget meddelat varning mot användande af vatten ur Rosenlundskanalen till öfverspolning eller tvättning af der saluhållen fisk, ha försäljarne numera helt och hållet upphört dermed, hvadan inga klagomål öfver detta missförhållande under året från allmänheten försports.

Öfver matvaruaffärernas antal och beskaffenhet i nuvarande hallar och bazarer lemnas i nedanstående tabell en öfversikt.

Handelsvarans art	Saluhallen å Kungstorget	Fiskhallen	Skansborgs- bazaren	Mashnggs- bazaren	Bazar Alliance	Götehallen	Torghallen	Viktoriahallen	Centralhallen	Summa
Kött af storboskap, kalf och får	26	—	3	2	10	1	—	1	1	44
» » häst.....	—	—	—	—	1	1	1	—	—	3
Fläsk	23	—	4	4	9	2	—	—	1	43
Korf och charkuterivaror.....	5	—	2	1	8	1	1	—	—	18
Villebråd.....	3	—	—	—	—	—	—	—	—	3
Färsk fisk	—	51	—	—	—	—	—	—	—	51
Salt d:o	1	—	3	1	1	1	1	—	—	8
Bröd, karameller m. m.	11	—	—	—	10	2	4	—	—	27
Smör och ost	20	—	1	2	14	2	—	1	2	42
Mjök	—	—	—	—	—	—	—	1	—	1
Mjöl, gryn m. m.....	—	—	—	—	1	—	—	—	—	1
Frukt	2	—	—	—	1	—	—	—	—	3
Rotfrukter och grönsaker	—	—	2	1	—	—	—	—	—	3
Summa	91	51	15	11	55	10	7	3	4	247

Af ofvanstående tabell synes således bland annat, att kött, fläsk och charkuterivaror försålts i 108 af hall- och bazarbutikerna. Förutom i dessa ha dylika varor äfven saluhållits i 61 här och hvar i staden belägna butiker, de allra flesta af dem dock s. k. charkuteributiker. Såväl samtliga hall- och bazarbutiker, som äfven enskilda försäljningslokaler för kött, fläsk och charkuterivaror befunnos vid årets slut vara i snyggt skick.

Charkuterihandlandenas antal utgjorde vid årets slut 37, hvaraf 36 hade sina verkstäder inom och en utom staden, den senare belägen å Gårda. Som innehafvaren af denna senare förhyr butik i stadens saluhall å Kungstorget och äfven der har försäljning, har ansetts nödigt, att äfven hans liksom de inom staden boendes verkstäder noggrannt öfvervakas, och ha för hvarje vecka 2:ne tillsyningsmän i ifrågavarande lokaler med dertill hörande källare och särskilda förvaringsrum verkställt noggranna undersökningar. Vid dessa har hälsopolisen under året 45 gånger påträffat och beslagtagit födoämnen, som varit af till människoföda otjänlig beskaffenhet. Under året har i förhållande till fjolåret, då dylika 118 gånger der påträffades, ett fåtal beslag i dessa lokaler blifvit gjorda. Orsaken härtill har hufvudsakligast varit, att under innevarande sommar temperaturen mestadels varit jämförelsevis så låg, att kött- och fläskvaror ej så snart råkat i förskämning, som under året derförut med sin höga temperatur under nästan hela sommaren. I afseende å lokalerna har 1 under året blifvit nyinrättad i gammalt hus, och ha 21 af de äldre i mer eller mindre grad undergått reparationer. Anmärkas må, att i de flesta af dessa lokaler är utrym-

met numera, i förhållande till tillverkningarne, väl trångt samt vore önskligt, att deras koknings- och rökningssinrättningar samt förvaringsrum för kött, fläsk och korf kunde förläggas till särskilda afdelningar och ej såsom nu, der i de allra flesta fallen dessa äro belägna i själfva tillverkningslokalen.

I tabellerna 9 och 10 äro uppgifter lemnade å bageriernas och mjölkförsäljningslokalernas antal och beskaffenhet vid årets slut. Deraf synes, att de förras antal då uppgick till 199 och de senares till 475, alltså en ökning i förhållande till förra året af resp. 2 och 15.

Af bagerierna voro 117 belägna ofvan jord och 82 i källarvåningar. I nya hus ha under året 11 nya bagerier tagits i användning. I 80 af bagerierna bakades endast husbröd, i 92 endast thebröd och i 27 bägge sorterna. I 70 fall var bostaden med bagerilokalen sammanhängande och i 129 fall belägen utom densamma. 184 af bagerierna ha antecknats som snygga och 15 såsom hafvande varit af medelmåttig snygghet; och ha i afseende å dessa senare anmaningar af tillsyningsmännen lemnats innehafvarne att snarast möjligt försätta dem i erforderligt skick. I 63 fall ha under året större eller mindre reparationer i dessa lokaler egt rum. Samtliga bagerierna hade vid årets slut en arbetspersonal af 836 personer, hvaraf största antalet kvinnor.

Af försäljningslokalerna för mjölk och grädde voro vid årets slut 341 belägna ofvan jord och 134 i källarevåningar. I 261 fall har bostaden varit med mjölkförsäljningslokalen sammanhängande och i 214 fall belägen utom densamma.

Såsom snygga ha 462 af dem blifvit antecknade och 13 såsom hafvande varit af medelmåttig snygghet.

I 474 af lokalerna försåldes grädde, i 425 oskummad mjölk och i 465 skummjök.

Handeln med mjölk och grädde har i de flesta fallen äfven omfattat annan handel, såsom med bröd, smör, maltdrycker, mineralvatten, karameller, ägg m. m.

I gamla hus ha under året 11 nya mjölkförsäljningslokaler blifvit inredda, och ha 21 dylika öppnats i nya hus.

I 137 fall ha af hälsopolisen anmärkta bristfälligheter i dylika lokaler af innehafvarne villigt blifvit afhulpna. Innehafvare af sådana lokaler, hvilka hälsopolisen vid årets slut antecknat såsom medelmåttigt snygga, ha tillsagts att snarast möjligt låta försätta dem i snyggt skick.

f) **Kemiska analyser.** (Stadskemisten d:r J. E. Alén.)

Under året hava 4,334 föremål inlämnats till laboratoriet för undersökning:

1) närings- och njutnings-medel	1,481 prov
2) vatten	98 »
3) kemikalier och kemiskt-tekniska produkter	975 »
4) fettartade substanser (maskin- och lys-oljor, eteriska oljor, fernissor o. d.).....	280 »
5) malmer, bärgarter, bränslematerialier o. d.	69 »
6) foderämnen.....	63 »
7) gödslingsämnen	46 »
8) arsenikprov.....	1,246 »
9) divärse	76 »

Summa 4,334 prov.

Det stora flertalet analyser utgöres av:

arsenikprov	1,246 prov	=	28,7	%					
smöranalyser	726 »	=	16,8	»					
trämasseanalyser: torr massa.....	488 »	}	=	675 »	=	15,6	»		
våt »	187 »								
mjölkanalyser: oskummad komjolk	204 prov	}	=	309 »	=	7,1	»		
skummad »	105 »								
							Summa	68,2	%

För Göteborgs hälsovårdsnämnds räkning hava följande föremål under året undersökts:

	Antal prov		Antal prov
Kött.....	14	Oskummad mjölk.....	65
Mjöl.....	26	Råmjölk	1
Ost av oskummad mjölk	39	Skummjölk (incl. »hushållsmjölk»)	63
» » skummad »	1	Gräddle	83
Margarinost	12	Porter	2
Smör	43	Söta läskedrycker	18
Margarin ..	41	Vatten.....	6
Ister.....	5		
Konstister	8		
		Summa	427

Om dessa för hälsovårdsnämndens räkning undersökta varuprov meddelas följande närmare uppgifter.

Hälsovårdsnämndens tillsyningsmän hava inköpt en del af proven; andra hava av för ändamålet engagerade personer inköpts.

Av de 14 köttproven, som alla köpts under namn av *hackadt eller malet kött*, innehöll ett svavelsyrlighet i avsevärd mängd. Intet av proven höll borsyra, ej heller stärkelse. Om vattenhalt och pris upplyser följande tabell:

vatten i procent, medeltal	71,17
högst	75,7
lägst	55,7
pris, öre per 250 g, medeltal	29,3
högst	30
lägst	20

Av siktadt hvetemjöl hava inköpts 26 prov, som undersöktes på vatten- och askhalt, hvarjämte prövades på sand och or. Dess utom undergingo proven mikroskopisk undersökning och probbakning. Sand fans icke i avsevärd mängd i något av proven. Or påträffades i intet prov. Den mikroskopiska granskningen gav ej anledning till någon anmärkning. Vid probbakning gävo flere prov ett gråaktigt, icke prima bröd. Två af proven höllo för hög vattenhalt (resp. 15,60 och 16,02 %). För öfrigt synes i följande tabell en del upplysande siffror om hvetemjölproven:

vatten i procent, medeltal	13,77
högst	16,02
lägst	11,42
aska » » medeltal	0,50
högst	0,66
lägst	0,40
pris, öre per 250 g, medeltal	6,9
högst	7
lägst	6

Av ost hava inköpts för undersökning 52 prov, däraf 39 helfet ost, 1 skummjölksost och 12 margarinost. Den helfeta osten har i allmänhet köpts under namn av sötmjölksost och har i flere fall icke hållit tillräckligt hög fetthalt; sju prov höllo sålunda under 40 % fett, beräknadt på vattenfritt prov, däraf tre prov 20—30 % fett och ett under 20 %. — Skummjölksosten var ytterligt mager. — Den i handeln här förekommande margarinosten synes hafva en mycket väkslande fetthalt; det finns sålunda prov, som motsvara helfet ost, och andra, som ej hålla mera fett än vanlig skummjölksost. Säljare av margarinost hava i många fall gjort sig skyldiga till förseelser mot margarinförordningen av den 1 juli 1898, i det att i seks butiker saknades anslag om, att margarinost där fans till salu, fem prov voro inslagna i omärkt papper och tre prov i papper, märkt »margarin», samt en ost hade icke den mörkröda ytfärg, som är föreskriven. — Följande sammanställning visar en del siffertal över de köpta ostproven:

	Sötmjölksost (39 prov)	Skummjölksost (1 prov)	Margarinost (12 prov)
vatten i procent, medeltal	31,15	48,30	35,86
högst	37,26	—	41,20
lägst	20,50	—	26,62
fett » » medeltal	29,85	0,16	18,80
högst	36,34	—	30,72
lägst	14,86	—	4,04
fett i vattenfritt prov i procent, medeltal	43,36	0,31	29,31
högst	50,99	—	42,62
lägst	18,76	—	6,65
pris, öre per 1 k ¹⁾	130,4	—	76,8
högst	160	—	98
lägst	120	—	58

Bland de för hälsovårdsnämndens räkning i butiker inköpta 43 smör- och 41 margarin-proven höllo tre prov över 15 % vatten, nämligen två smörprov resp. 15,2 och 17,0 % vatten och ett margarinprov 15,8 % vatten. I strid med margarinförordningen voro fem prov margarin inslagna i omärkta omslagspapper, och i en butik saknades anslag om, att margarin där såldes. Närmare detaljer rörande dessa smör- och margarin-undersökningar framgår av följande tabell:

	Smör (43 prov)	Margarin (41 prov)
vatten i procent, medeltal	12,04	12,12
högst	17,0	15,8
lägst	8,3	7,6
pris, öre per 1 k ²⁾ , medeltal.....	207,0	152,0
högst	240	168
lägst	175	120

Fem ister- och åtta konstister-prov hava undersökts för hälsovårdsnämnden. Två av isterproven höllo vatten, dock blott ringa mängd (högst 0,1 %). Flere anmärkningar äro att göra rörande bristande iakttagande av laga föreskrifter med avseende på konstister: ett prov var såldt som ister («smult»), ett var inneslutet i omärkt papper; i en butik saknades skylt å varan, och i tre butiker fans intet anslag, som angav, att konstister där saluhölls. Följande prisuppgifter kunna meddelas:

	Ister (5 prov)	Konstister (8 prov)
pris, öre per 1 k ²⁾ , medeltal.....	122,0	104,0
högst	130	120
lägst	120	100

¹⁾ Beräknadt av priset på 500 g.

²⁾ Beräknadt av priset på 200 à 250 g.

Av oskummad mjölk inköptes för hälsovårdsnämndens räkning 65 prov, därav i butiker 40 prov och på torg 25 prov. I följande tabell synes en del av undersökningsresultaten:

	Butikmjölk (40 prov)	Torgmjölk (25 prov)
egentlig vikt vid + 15° C, medeltal	1,0325	1,0319
högst	1,034	1,033
lägst	1,030	1,029
fett i procent, medeltal	2,80	2,88
högst	5,00	3,75
lägst	1,40	2,23
mycket goda (med minst 3,5 % fett) ...	3 (= 7,5 %)	3 (= 12 %)
goda (med 3—3,49 % fett)	8 (= 20,0 »)	7 (= 28 »)
medelmåttiga (med 2,5—2,99 % fett)	20 (= 50,0 »)	9 (= 36 »)
underhaltiga (med mindre än 2,5 % fett)	9 (= 22,5 »)	6 (= 24 »)
pris, öre per 1 l, medeltal	13,1	12,0
högst	15	13
lägst	12	11

hvarjämte kan nämnas, att intet av mjölkproven var fullkomligt fritt från smuts (främmande, fasta, makroskopiskt synliga beståndsdelar). Det var dock blott ett torgmjölkprov, som höll så mycket smuts, att den ansågs bära kvantitativt bestämmas; den var hos detta prov 15 mg per l (i torkad form). Tre mycket underhaltiga butikmjölkprov, som höllo under 2 % fett, visade följande siffror:

	1	2	3
egentlig vikt vid + 15° C	1,034	1,033	1,034
fett i procent	1,40	1,80	1,95
torrsubstans i procent	10,64	10,12	11,72

Ett å torg till pris av 15 öre per l inköpt prov av råmjölk visade sig ock mycket underhaltigt. Det höll:

egentlig vikt vid + 15° C.....	1,041		
kväve	0,87 %		
ägghviteämnen (= 6,557 × kväve)	5,70 %	} = 12,01 % torrsubstans	
fett	0,82 »		
socker	(4,86 »)		
salter (aska)	0,83 »		
vatten.....	87,99 »		
	100,00 %		

De i butiker och på torg köpta skummjölkproven, till antalet 61, hava lämnat följande undersökningsresultat:

	Butikmjölk (27 prov)	Torgmjölk (34 prov)
egentlig vikt vid + 15° C, medeltal...	1,0347	1,0348
högst	1,036	1,036
lägst	1,033	1,033
fett i procent, medeltal	0,61	0,85
högst	1,24	3,18
lägst	0,13	0,29
prima (med minst 0,5 % fett)	20 (= 74,1 %)	29 (= 85,3 %)
sekunda (med mindre än 0,5 % fett) ...	7 (= 25,9 %)	5 (= 14,7 %)
pris, öre per 1 l, medeltal	5,9	5,9
högst	7	7
lägst	5	5

Den å torgen inköpta mjölken visar sig som vanligt vara i genomsnitt fetare än den i butikerna köpta. Med det 3,18 % fett (och 1,033 eg. v.) visande torgmjölkprovet, som utan anmärkning kunnat passera som oskummad mjölk, förhöll det sig förmodligen så, att det var en obetydligt skummad nymjölk, som säljaren icke vågade avyttra som oskummad, då hälsopolisen uppträdde som köpare. Ett torgmjölkprov höll (i torkad form) 16 mg smuts. Övriga skummjölkprovs smutshalt var obetydlig.

Två prov s. k. hushållsmjölk, enligt uppgift en blandning av 70 % oskummad och 30 % skummad mjölk, inköpta till ett pris av 10 öre pr l, höllo:

	1	2
egentlig vikt vid + 15° C	1,034	1,032
fett i procent	1,95	2,00

De 83 gräddproven hava blifvit undersökta med följande resultat:

	Butikgrädd (44 prov)	(Torggrädd 39 prov)
egentlig vikt vid + 15° C, medeltal	1,0217	1,0200
högst	1,034	1,025
lägst	1,016	1,012
fett i procent, medeltal	13,8	14,9
högst	19,8	19,5
lägst	8,4	9,3
prima (med minst 20 % fett)	0	0
sekunda (med mindre än 20 % fett) ...	44	39
pris, öre per 1 dl, medeltal	6,2	5,2
högst	10	6
lägst	5	5

Intet av gräddproven var fullkomligt smutsfritt.

Många personer hava blifvit åtalade för det de icke iakttagit matvaruförordningens föreskrifter rörande märken å saluhållen mjölk och grädd.

De tvänne härvarande porterbryggeriernas tillverkningar hava undersökts med följande resultat:

	D. Carnegie & Cis porter	L. Börjessons porter
egentlig vikt vid + 15° C.....	1,0257	1,0236
alkohol i volymprocent	6,24	5,33
» i viktprocent...	4,83	4,13
extrakt » » ...	8,68	7,84
stamvört » » ...	17,75	15,63
utjäsningsgrad » » ...	51,1	50,0
aska » » ...	0,34	0,42
fosforsyra » » ...	0,182	0,191
fosforsyra i askan » » ...	38,8	45,5
sakkarin	0	0
salicylsyra	0	0
främmande bitterämnen ¹⁾	0	0

I följande tabell synes resultatet av undersökningarna av 18 prov kolsyrade söta läskedrycker från fabriker i staden och dess omnejd:

N:o	Fabrik	Läskedryckens benämning	Sakkarin	Socker i procent
1	Förenade bryggeriernas mineralvattenfabrik ...	sockerdricka	ej påvisad	6,23
2	» » » ...	hallon-lemonad	» »	9,44
3	Göteborgs mineralvattenaktiebolag ...	sockerdricka	» »	5,91
4	» » »	ananas-limonad	» »	7,59
5	Göteborgs vatten- & maldrycksaffär	sockerdricka	» »	6,29
6	» » »	citron-brus	närvarande	5,64
7	Lejonet, Mineralvattenfabriken	sockerdricka	ej påvisad	4,90
8	» » »	hallon lemonade	» »	5,96
9	Nordpolen, Läskedrycksfabriken	sockerdricka	närvarande	3,48
10	» » »	hallon lemonad	»	4,06
11	Rambergskällan, Läskedrycksfabriken	sockerdricka	»	3,06
12	» » »	champagne-brus	»	3,59
13	Stenbocken, Mineralvattenfabriken	sockerdricka	ej påvisad	6,52
14	» » »	hallon limonad	» »	6,70
15	Svea, Mineralvattenfabriken	sockerdricka	» »	6,40
16	» » »	enebärs-öl	» »	6,58
17	Vestkustens mineralvattenfabrik	sockerdricka	» »	5,81
18	» » »	hallon lemonad	» »	7,39

Av 18 prov innehålla alltså 5 (= 28 %) sakkarin, ersättande en avsevärd del av sockret. De sakkarinhaltiga sockerdrickproven hålla sålunda 3,06 och 3,48 % socker, under det att de övriga sockerdrickproven hålla i medeltal

¹⁾ enligt Dragendorffs preliminärprov.

6,01 % (högst 6,52, lägst 4,90 %). Och av de andra läskedryckerna hålla de sakkarinhaltiga resp. 3,59, 4,66 och 5,64 % socker, och de icke sakkarinhaltiga i medeltal 7,28 % (högst 9,44, lägst 5,96 %).

Seks prov av vatten, tagna från stadens kanaler, hava för hälsovårdsnämndens räkning undersökts och därvid givit följande analytiska data, beräknade på 100,000 delar filtrerad vatten:

	Prov taget den	Fast substans	Syreförbrukning (enligt Kubel)
Stora hamnkanalen	28/2	152,2 ¹⁾	0,92
” ”	7/3	—	1,01
Västra hamnkanalen	28/2	184,4 ¹⁾	1,62
” ”	7/3	—	1,04
Vallgraven	28/2	212,0 ¹⁾	1,06
”	7/3	—	1,06

Bland övriga prov, som på laboratoriet undersökts, må följande omnämnas.

Ett mjöl- och ett bröd-prov, franska fabrikat, uppgivna för att vara framställda av gluten och avsedda för diabetiker, gävo vid anställd kemisk analys följande procenttal:

	Mjöl	Bröd
ägghviteämnen (6,25 × kväve)	14,25	34,63
fett	1,02	1,50
kvävefria extraktivämnen och väkstrod	(71,95)	(52,33)
mineralämnen	0,46	1,22
vatten	12,32	10,32
	100,00	100,00

Mjölet överensstämmer med vanligt siktadt mjöl och är således icke något glutenmjöl, som bör hålla cirka 80 % ägghviteämnen. Under mikroskopet iaktogs också hvetestärkelse i mängd. Brödet är, som synes, betydligt rikare på ägghviteämnen än mjölet och är säkerligen bakadt av gluten och vanligt mjöl.

Två prov hvetemjöl och två prov sammalet rågmjöl från en offentlig inrättning härstädes uppfylde i ett eller annat hänseende icke de fordringar, som kunna ställas på prima mjöl. Sålunda höll t. eks. ett prov för mycket sand, ett annat för mycket vatten, och alla proven gävo vid provbakning underhaltigt bröd.

Smöranalysernas antal har i år varit betydligt (726), detta emedan enligt en engelsk lag, hvilken trädde i kraft på våren, vattenhalten i smör ej får överstiga 16 %. Flere från svenska mejerier härstammande prov af exportsmör höllo över nämnda vattenhalt.

¹⁾ mycket klorrik, tydande på inblandning av hafsvatten.

Två prov »oskummad» mjölk höllo normal egentlig vikt (resp. 1,030 och 1,031) men endast 0,42 och 0,88 % fett och förhöll sig alltså som mjölk, som blifvit både skummad och spädd. Ett annat prov »oskummad» mjölk visade i laktokriten blott spår av fett.

Många mjölkprov, som levererats till en offentlig anstalt härstädes, hava icke motsvarat leveranskontraktets bestämmelse om ett fett-minimum av 3 %.

Följande tabell utvisar fetthalterna hos samtliga prov, hvilka under året inlämnats under namn av oskummad mjölk:

4 prov.....	under 1,5 % =	2,0 % av proven
3 »	1,5—1,99 » =	1,5 » » »
21 »	2—2,49 » =	10,3 » » »
111 »	2,5—2,99 » =	54,4 » » »
65 »	minst 3 » =	31,8 » » »
Summa 204 prov		100,0 %

Detta resultat är sämre än någonsin förut. Förra året, som visade de dittills sämsta siffrorna, var det dock 45,2 % av mjölkproven, som höllo minst 3 % fett.

Två marmelad-prov voro beredda med agar-agar; i det ena av dem fans or (antagligen härrörande från ej rent socker).

Ett prov hallonsaft, »tillverkad af uteslutande hallon och raffinad», var färgad med en tjärfärg. Två andra prov hallonsaft, hvarav det ena ock var utgivet för att vara oförfalskad vara, voro likaledes färgade med tjärfärg.

Två prov svagdricka, som voro garanterade att hålla en stamvört av minst 6 %, höllo 5,25 och 5,26 % stamvört respektive.

Ett svagdrickprov höll sakkarin.

Seks prov söta läskedrycker från fabriker utom Göteborg voro äfven sakkarin-kaltiga.

Två vinprov innehöllo svavelsyrlighet, det ena 36 mg per l.

Resultatet av de undersökningar, som utförts för Göteborgs vattenvärks-räkning, återfinnes i vattenledningsstyrelsens årsberättelse (Stadsfullmäktiges handlingar 1903, N:o 77).

Ett prov glaubersalt höll 10 % för litet natriumsulfat.

Ett klorkalkprov höll 32,5 % värksam klor i stället för garanterade 35 %.

Uti ett prov kromoxid ingick blott 45 % ren kromoxid.

En som kemiskt ren utgiven mönja innehöll främmande beståndsdelar.

Emaljen i ett kärl, avsedt för matvaror, var blyhaltig.

En betydlig mängd främmande ämnen förekommo uti ett prov ättiketer, som användts i ett salubrinliknande fabrikat.

Fyra prov karbolineum höllo mycket för låga egentliga vikter.

Nära 2 % vatten fans i ett prov kreosotolja, som uppgivits skola vara vattenfri.

En »amerikansk» olivolja var förfalskad med 47,1 % mineralolja.

En ricinolja var likaledes förfalskad med en betydlig mängd mineralolja.

Under namn av sesamolja gick ett prov jordnötolja.

Två linoljeprov voro förfalskade med resp. cirka 25 och 50 % icke försåpbar olja.

Två mineralsmörjoljor innehöllo hvardera 1,3 % vatten.

I ett prov risfodermjöl ingick ej mindre än 15,4 % mineraliska beståndsdelar, till största del sand.

Två prov benmjöl höllo för låga fosforsyre- och kväve-halter. Och ett prov tomasfosfat höll för låg halt fosforsyra i citronsyrelöslig form.

Bland de 1246 arsenikproven, bestående av vävnader, garner, tapeter, färger, kemikalier m. m., som undersökts på ensamt arsenik, hava 275 (= 22,1 %) visat sig vara arsenikhaltiga, d. v. s. givit ogenomskinliga arsenikspegel (enligt Fresenius-Babos metod). Det är dock då att märka, att en stor del av dessa prov varit av den beskaffenhet, att de icke kunnat hänföras till i arsenikstadgan upptagna föremål, hvarför de icke kunnat förklaras i handeln förbjudna. Många prov hava för övrigt hållit i lag tillåtet spår av arsenik (vid analysen givit genomskinliga arsenikspegel).

Ett konkrement från en dermoidcysta bestod av benväv jämte hår.

Ett medicinskt pulver innehöll delvis andra beståndsdelar, än receptet angav.

g) Öfriga ärenden.

Med anledning af i stadsfullmäktige väckt förslag om *fyllande af Vestra hamnkanalen* har Nämnden i ärendet afgifvit yttrande, hvari Nämnden, anslutande sig till en af förste stadsläkaren afgifven utredning, såsom sin åsikt uttalat att kanalens igenfyllande skulle medföra obestriddliga fördelar i hygieniskt hänseende, medan olägenheterna af nuvarande tillståndet icke voro af den betydighet att den ifrågasatta fyllningen däraf nödvändiggjordes.

Yttrande har vidare afgifvits af Nämnden öfver väckt förslag afseende *förbättrade anordningar för fiskförsäljning*.

Häri yttrar Nämnden bl. a. att, ehuru väl det vore önskvärdt, att sådana anordningar vidtogos, att fisk kunde hitföras och här förvaras lefvande och att där så icke skedde den, såsom motionären föreslagit, genom att slaktas och isas bevarades i möjligast färskt tillstånd, Nämnden likväl ansåge, att föreskrifter därom från hälsovårdssynpunkt sedt hvarken voro nödvändiga eller lämpliga, då äfven annan fisk kan vara till människoföda fullt tjänlig samt det i hvarje fall skulle vara omöjligt att kontrollera huruvida fisken blifvit slaktad. En före-

skrift om att fisken skulle slaktas kunde dessutom icke efterkommas beträffande fisk, som fångas med vad, särskildt hvad sill anginge. Å andra sidan erkände Nämnden att mycket kunde och borde göras för en bättre behandling af den fisk, som hit torgfördes och att en omarbetning af förordningarne härom borde ske i sammanhang med den nya matvaruförordning, som måste utkomma senast, då slakthusets verksamhet inträder.

Öfver uppgjord plan till utvidgning af *begravningsplats* å Sandarne har Konungens befallningshafvande begärt Nämndens yttrande, hvilket afgifvits.

Med anledning af en hos stadsfullmäktige gjord framställning om uppförande å egendomen Vädersågen af en *karantänsanstalt för husdjur* har Nämnden på begäran öfverlemnadt ett af en beredning inom densamma afgifvet utlåtande.

Nämndens åliggande att handhafva tillsyn öfver *minderåriga i handtverk* har omfattandet följande antal:

12—14 år		14—18 år	
gossar	flickor	gossar	flickor
4	—	113	5

III. Sjukvården.

Sjukvården ombesörjdes vid årets slut af 75 läkare. Under året hafva 2 afflyttat från staden och 4 hit inflyttat.

För *sjukbesök* nattetid i medellösa hem har Nämnden utbetalt 2,014 kronor. I medeltal för de fem föregående åren utbetaltes 1,996 kronor.

För *medicin* åt medellösa utbetalte fattigvårdsstyrelsen 30,674 kr.; medeltal pr år för de sista 5 åren 23,545 kr.

Praktiserande *barnmorskor* vid årets slut 79; för 146 förlossningar bland medellösa har utbetalts 1,175 kr.

Antalet praktiserande *tandläkare* och *fältskärer* har utgjort resp. 22 och 2.

Å *Epidemiska sjukhuset* (d:r Wennerberg) har under året 1,234 patienter vårdats; däraf under året intagna 1,176; 101 mödrar ha fått åtfölja sina minderåriga barn.

Sjukdomarne ha fördelats enligt följande tabell.

	Kvarliggande från föregående år		Intagna under år 1902		Summa vårdade		Afförda				Kvarliggande till år 1903	
							Friska		Döda			
	m.	kv.	m.	kv.	m.	kv.	m.	kv.	m.	kv.	m.	kv.
Nervfeber	3	2	19	20	22	22	18	19	3	1	1	2
Skarlakansfeber	21	22	409	485	430	507	367	427	23	17	40	63
Difteri	4	4	39	62	43	66	36	61	3	2	4	3
Angina	0	0	32	37	32	37	32	37	0	0	0	0
Annan sjukdom	1	1	45	28	46	29	41	23	4	5	1	1
Summa	29	29	544	632	573	661	494	567	33	25	46	69

Frånräknas de till 1903 kvarliggande äro mortalitetssiffrorna:

För samtliga sjukdomar	5,18 %
» nervfeber	9,76 »
» skarlakansfeber.....	4,8 »
» angina	0 »
» annan sjukdom.....	11,67 »

Af difteripatienterna hafva 43 haft croup-symptom och af dessa ha 4 eller 9,3 % aflidit. Frånräknas dessa 43 från hela antalet difterier, återstå 59 rena svalgdifterier med 1 död (1,69 %). Af croup utan påvisbara difteribaciller hafva förekommit 41 fall, hvaraf 6 eller 14,63 % aflidit. Samtliga patienter med croup-symptom utgjorde sålunda 84 med 10 döda (11,9 %).

Å 16 croup-patienter har ej något operativt ingrepp behöft göras; å öfriga 68 har operation företagits, hvaraf i 62 fall endast intubation, i 1 fall endast tracheotomi, i 5 fall både intubation och tracheotomi. Af de enbart intuberade dogo 9 (14,52 %). Af de tracheotomiserade afled ingen. Totalmortaliteten för de operativa ingreppen var sålunda 13,23 %.

Sjukhusets ekonomiska ställning framgår af följande tablå:

<i>Inkomster:</i>		Uppvärmning.....	7,513: 90
Från Göteborgs hälsovårdsnämnd ...	67,651: 18	Belysning	3,566: 55
» betalande patienter	6,498: 50	Tvätt (tvätterskornas mat och lön)	3,057: 51
» diverse inkomster	32: 75	Vattenförbrukning	500: —
» gräskörden vid sjukhuset ...	40: —	Medikamenter	2,906: 62
	<u>Kronor 74,222: 43</u>	Antidifteriserum	840: —
		Forselkostnader.....	1,651: 48
<i>Utgifterna</i> hafva utgjorts af:		Diverse förbrukningsartiklar för sjukvården.....	2,214: 15
Inventariers underhåll.....	1,997: 50	Skrif- och tryckkostnader	139: 65
Nyköpta inventarier.....	2,837: 95	Renhållning	1,000: 71
Byggnaders underhåll.....	7,605: 32	Diverse utgifter.....	323: 88
Parkens underhåll	49: 50		
Aflöningar	17,967: 88		
Mathållningen	20,049: 83		
			<u>Kronor 74,222: 43</u>

Om man från utgiftssumman 74,222: 43 afräknar:

Inventariers konto	kr. 2,837: 95	
Byggnaders underhåll	» 7,605: 32	
Parkens underhåll	» 49: 50	
Diverse utgifter	» 323: 88	10,816: 65
återstår såsom utgifter för den egentliga sjukvården	kr. 63,405: 78	
och uppgår sålunda kostnaden:		
för hvarje underhållsdag till	» 1: 57,51	
» » inskrifven person till	» 47: 21,20	
» » under året upptagen säng till	» 574: 95,26	
Medikamentskostnaden för hvarje sjuk har varit	» 2: 46,11	
» per dag » » » » »	» 0: 07,56	
Utspisningskostnaden per dag har varit	» 0: 52,63	
Medeltalet för hvarje dag å sjukhuset inskrifna har uppgått till	110,28	
» » » » » » vårdade sjuka » » »	105,28	
» » » » » » för observation » » »	0,02	
» » » » » » intagna anhöriga åtföljande sjuka barn har uppgått till	4,98	
Underhållsdagarnes antal har uppgått till	40,254	
deraf för icke betalande	37,618	
» » betalande i enskildt rum	333	
» » » i allmänt rum	2,303	40,254
Medeltalet underhållsdagar för hvarje vårdad sjuk har varit	31,01	
» » » » på observation intagen har varit	2,66	
» » » » anhörig, åtföljande sjukt barn har varit	18.	

Å *Göteborgs Barnsjukhus* (doktor G. Bergendal), med ett antal sängar af 44, har under året intagits 234 patienter, af hvilka 110 lidit af tuberkulösa åkommor af någon form. Underhållsdagarne för 1902 ha uppgått till 14,826 med en medellängd för sjukhusvistelsen af 63 dagar. Hela sjukhuset har under året belagts med linoleummattor och elektrisk belysning har införts i sjuksalar, trappor och korridorer.

Sjukhusets inkomster:

Afkastning af donationer	kr. 17,001: 54
Anslag från staden	» 8,000: —
Öfriga inkomster	» 1,118: 81

Under året har sjukhuset dessutom mottagit en donation å 10,000 kr.

Utgifterna ha uppgått till kr. 25,158: 58, däraf utspisningen pr dag och person 46 öre.

Göteborgs sjukhem (doktor Abraham Westman).

Sängantal 54. Under året nyintagna 5. Hemmets nybyggnad har under året fullbordats och hänvisas angående samma till den såsom bilaga fogade redogörelsen.

Holtermanska sjukhuset (doktor G. Södersten).

Sängantal 98 (däraf på afdelningen för veneriskt sjuka 82 och på afdeln. för hudsjukdomar 16). Nyintagna å resp. afdelningar 579 och 112, underhållsdagarnes antal 13,687 och 2,061 med en medellängd för sjukhusvistelsen af resp. 23,6 och 18,4 dagar.

Sjukhusets inkomster har, med 35,200 kr:s anslag från staden, uppgått till kr. 44,969: 16 och utgifterna till kr. 45,025: 47. Utspisningskostnad pr dag och patient 39 öre.

Majornas sjukhus (doktor Fr. Belfrage). Sängantal 28. Nyintagna 264. Underhållsdagar för 1902 ha uppgått till 8,590 med en medellängd af sjukhusvistelsen af 29,5 dagar.

Inkomsterna ha utgjorts af stadens anslag å kr. 12,136: 64 samt dessutom kr. 512: 25 och utgifterna kr. 12,648: 89.

Ögonsjukhuset (doktor G. Ahlström). Sängantal 40. Nyintagna 491.

Sjukvården inom *fattigvårdsanstalten Gibraltar*.

Sinnessjukafdelningen. Antal sängar 225 (hospitalsafdeln. 156 och asylafdeln. 69). Nyinkomna 204 (till resp. afd. 152 och 52); utskrifne till hemmet friske eller förbättrade 87, oförbättrade 16, till hospital 9 och till asyl 1. Antalet döde 46. Högsta antalet vårdade 225 (November), lägsta 198 (Januari). Underhållsdagar 79,375.

Främmande kommuner tillhöriga sinnessjuka ha vårdats till ett antal af 20. Dessutom hafva, hufvudsakligen på grund af bristande utrymme å denna afdelning, 102 sinnessjuka måst vårdas å försörjningsafdelningarne.

Sjukhusafdelningen. Sängantal 316. Nyinkomna 714, utskrifna 710, däraf till hemmet friske eller förbättrade 168 och oförbättrade 9 samt till andra afdelningar inom anstalten friske eller förbättrade 215 och oförbättrade 65. Till sjukhus ha remitterats 47. Döda 206. Högsta antalet belagda sängar 314 (mars), lägsta 244 (augusti). Underhållsdagarnes antal 100,484.

Amme- och barnafdelningen har plats för c:a 60 ammor med dibarn och 60 kolt- och skolbarn. Under året ha varit intagna 71 ammor och lika många dibarn. 253 kolt- och skolbarn ha vårdats på afdelningen, 26 fosterbarn ha uppfödts. Bland ammorna ha förekommit 25 sjukdomsfall, bland barnen 174. 20 barn ha aflidit, af dessa 10 fosterbarn.

Stadens polikliniker.

Å lokalerna i gamla Artillerikasernen ha läkarehjälp lemnats åt följande antal sjuka.

På afdelningen för barnsjukdomar (stängd 5 mån.) d:r			
Wirseen	187	(396 besök);	
» » » invärtes sjukdomar (stängd 8 mån.) d:r			
Ad. Strömstedt	57	(81 »);	
» » » kvinnosjukdomar (stängd 1 månad)			
d:r Neuman	376	»	
» » » mag- och tarmsjukdomar, d:r G. Ström	203		
» » » ögonsjukdomar, (stängd 1 mån.) d:r G.			
Ahlström	1,798		
» » » » d:r A. Pihl (stängd från			
1 Juni)	578	(3,853 »);	
» » » tandsjukdomar, (stängd 2 mån.) tand-			
läkare Bensow.....	3,092		

Å lokalen i Församlingshyddan (d:r Ahlström och d:r Petander) har under nov. och dec. månader behandlats 500 sjukdomsfall.

IV. Befolkningen och dödligheten.

Tab. 11 och 12, som äro sammanställda i enlighet med de uppgifter, som meddelats från *pastorsembetena*, utvisa antalet födda inom hvarje månad och församling samt Tab. 13 befolkningens rörlighet inom hvarje församling.

Den 1 Jan. 1902 uppgick den *kyrkoskrifna* befolkningen till 132,111, den 1 Jan. 1903 till 133,625, hvadan sålunda under år 1902 uppstått en ökning af 1,514 individer (emot 3,725 och 1,536 under resp. åren 1900 och 1901).

Antalet lefvande födde var 3,731 och dödsfallens antal 2,098, nativitetsöfverskottet blir sålunda 1,633; öfverskottet af utflyttade öfver inflyttade utgjorde 119 (mot 258 för år 1901).

Antalet lefvande födde utgjorde 28,₂ per 1,000 innevånare och af dem var 15,₃ % oäkta (mot resp. 29,₈ och 16,₄ % för år 1901).

Antalet dödfödde 99, hvaraf 81 äkta och 18 oäkta. Ingångna äktenskap 966, motsvarande 7,₃₁ pr 1,000 innevånare.

Den *mantalsskrifna* befolkningen utgjorde 130,702 personer vid årets slut, dess fördelning inom olika stadsdelar finnes angifven i Tab. 15; 1901 års mantalsskrifna befolkning var 128,977.

Dödligheten bland kyrkoskrifna var 14,₈ på 1,000, beräknad efter folk-
mängden vid redovisningsårets *början* samt med frånräkning af dem, som dött utom staden; medräknas dessa (428) utgjorde dödligheten 15,₈ pr mille af den kyrkoskrifna befolkningen. Dödligheten för hvarje månad under de senaste 5

åren framgår af Tab. 14, hvars förra hälft angifver dödligheten på 1,000 innevånare bland kyrkoskrifna vid årets början samt inom staden aflidne.

Till jämförelse äro här dödlighetssiffrorna från några storstäder för år 1902 sammanställda enligt uppgifter meddelade af Registrar General, London:

Christiania	13,9	Wien	19,5
Stockholm	14,4	Hamburg	19,7
Amsterdam.....	15,4	Glasgow	20,1
Köpenhamn	15,4	München.....	21,4
Brüssel	15,7	Venedig	21,8
London	17,7	S:t Petersburg	23,0
Edinburgh	17,8	Prag	23,6
Paris	18,4	Dublin.....	24,2
New-York	18,8	Moskwa	26,4
Buda-Pesth.....	19,1	Bombay	62,3

Af årets månader har april största antalet dödsfall eller 227; minsta antalet har augusti med 106. Dödligheten under senaste 5-årsperioden bland den mantalsskrifna befolkningen inom olika stadsdelar vid årets slut framgår af Tab. 16.

V. Väderlek, gångbara sjukdomar och dödsorsaker.

De *meteorologiska* förhållandena framgå af Tab. 17, som meddelats af Meteorol. Centralanstalten i Stockholm. Årets medeltemperatur $+ 6,68$, med abs. maximum $+ 26,5$ i Maj och abs. minimum $- 15,0$ i februari. Medeltemperaturen för åren 1860—94 utgjorde $+ 7,13$ samt för åren 1895—1901 $+ 7,97$.

Nederbörden uppgick till 741,4 mm., den ymnigaste i augusti med 138,8 mm., den sparsammaste i november med 14,7 mm. Nederbörden utgjorde år 1900 916,7 mm., år 1901 573,1 mm. samt i medeltal för åren 1891—1901 780,9 mm.

Sjukdomar.

Vattenkoppor ha anmälts med 146 fall spridda under årets alla månader, utan epidemisk karaktär.

Af *smittkoppor* har intet misstänkt fall förekommit.

Mässling har visat sig med 2 enstaka fall.

Tyfoidfiebern har haft en ovanligt begränsad utbredning, i det antalet anmälda fall ej uppgått till mer än 55, den lägsta siffran, som denna sjukdom har

att framvisa på åtminstone 40 år. Såsom vanligt visar hösten det största antalet fall med 11 under september månad.

Difteri och stryppsjuka ha likaledes haft en ringa numerär; den epidemi som midten af 90-talet hade att förete med ett max. år 1895 af 939 fall, förlorade snart sin epidemiska karaktär och har sedan för hvarje år visat allt mindre siffror, för året finnes endast 101 fall af difteri och 41 stryppsjuka att anteckna, med resp. 9 och 6 dödsfall. Under sommarmånaderna juni—augusti funnos icke mer än sammanlagdt 11 sjukdomsfall.

Skarlakansfebern har däremot visat en fullt epidemisk karaktär. Frekvensen af sjukdomsfall, som redan i Oktober 1901 visade tendens till stegring, har sedan under hela året 1902 hållit ett medeltal af c:a 90 fall i månaden, med maximum af 123 fall under juni månad och ett sammanlagdt antal af 1,074 för hela året. Procent dödsfall 4,7

Fördelningen på de olika stadsdelarne af tyfoidfebern, difterin och skarlakansfebern framgår af bifogade litograferade kartor.

Kikhosta har anmälts från distriktsläkarne med mindre antal fall än under föregående år. Sommarmånaderna visa den relativt största frekvensen. Totalsumman sjukdomsfall 622. Dödsfall 53.

Influenza har likaledes visat minskad spridning, 1,333 fall mot föregående års 2,498. Maximum i mars med 457 fall med snabb minskning till juni månad, då endast 5 fall antecknats, hvarefter 3 följande sommarmånaderna varit fria. På hösten åter någon stegring med 52 och 56 fall i resp. nov. och dec. månader.

Luftrörskatarren företer en frekvens af 6,118 fall (föregående år 6,912). Maximum i februari, sedan följa januari och mars, siffran sjunker sedan regelbundet t. o. m. augusti månad (med min. af 184 fall) för att sedan åter visa en stegring under höst- och vintermånaderna.

Lunginflammationen företer en siffra af 589, mot 418 föregående år. Största antalet fall likaledes under årets 3 första månader.

Diarrhoesjukdomarne visa en ovanligt låg siffra, 1,887 fall mot 3,965 under föregående år. Augusti månad, som år 1901 hade ett antal af 1,404, företedde år 1902 endast 175. Medeltal 157 för årets alla månader. Detta förhållande torde kunna ställas i samband med den låga sommartemperaturen. 34 % af sjukdomsfallen träffade barn under 2 års ålder.

Muskelrheumatismen har största frekvensen under oktober månad och *ledgångsrheumatismen* under förra hälften af året.

Af föregående sjukdomar anmälas smittkoppor, tyfoidfeber, skarlakansfeber och difteri af *hvarje* praktiserande läkare, öfriga sjukdomar endast af distriktsläkarne.

Beri-beri. 6 fall konstaterade inom hamnområdet ombord å norska barken Lilly. Denna, som afgått från Carabella på Floridas sydkust den 17 mars med 11 mans besättning och last af harts, ankom i slutet af april efter en svår resa till södra delen af engelska kanalen, där 7 stycken af besättningen insjuknade. Då ett dödsfall inträffat och de öfrigas arbetsoduglighet försvårade navigeringen, måste hamn sökas i Hamburg, hvarifrån bogsering togs hit till Göteborg, där fartyget inträffade den 23 maj.

De sjuke voro då i konvalescens utom en, som fortfarande hade feber. Sjukdomen utgjorde den hydropiska formen af beri-beri och den aflidne hade tydligen dött med tecken på hjärtsvaghet. Mot kosten kunde ingen anmärkning göras. Desinfektion verkställdes och de sjuke afreste till Drammen i Norge, där de voro hemmahörande.

Såsom sammanfattning kan sägas att *sjukligheten varit måttlig.*

Dödsorsakerna specificerade enligt Med. Styr:s cirk. $\frac{9}{12}$ 1891 med fördelning efter ålder och kön återfinnes i Tab. 22. I Tab. 23 och 24 äro dödsorsakerna sammanförda efter sina hufvudgrupper och fördelade efter månad och kvartal samt stadsdelar; i Tab. 24 äro de dödsfall, som inträffat utom staden, ej medräknade. Tab. 25 angifver dödsorsakerna hos göteborgare, som aflidit utom staden; Tab. 26 dödsorsakerna bland främlingar döde i Göteborg. Tab. 27 lemnar en öfversikt af antalet dödsfall i några sjukdomar under senaste 5-årsperioden och Tab. 28 en jämförande öfversikt af dödsfall i folksjukdomar och några andra sjukdomar under de sista 10 åren.

De kroniska infektionssjukdomarne upptaga det största antalet döde, näml. 466, utgörande 23,7 % af alla döde. (Motsvarande tal för år 1900 resp. 511 och 25,8 % och för år 1901 resp. 459 och 24 %.) Af dem uppträdde lungrot med 347 fall och öfriga former af tuberkulos med 117 och utgjorde alltså de inom staden af tuberkulos aflidne 23,6 % af alla dödsfall och särskildt de i lungrot aflidne 17,7 % af alla dödsfall. (År 1901 resp. 23,9 och 18,5 %.)

Det viktigaste, som under årets lopp utträttats i tuberkulosfrågan, är öppnandet af det i början af berättelsen nämnda lungrotshemmet. Frånser man de allmänt hygieniska åtgärderna, med förbättrandet af bostäder och arbetslokaler samt en sund skötsel af ens egen kropp, torde från samhällshygienens synpunkt det viktigaste vid motarbetandet af lungrot vara, att från sin omgifning skilja de fall, särskildt de långt framskridna, som genom trångboddhet eller af andra orsaker äro de för sin omgifning mest farabringande. Visserligen är den nu öppnade anstalten, som just afser upptagandet af sådana fall, både för sitt ändamål otillräcklig och dessutom endast af provisorisk karaktär, men dess öppnande är dock af betydelse, i synnerhet om man får tolka det såsom ett tecken på att kommunen fått en klar uppfattning om betydelsen af ett verksamt motarbetande af lungrot och önskar fortsätta på den så inslagna vägen.

De utgifter, samhället på så sätt pålägger sig, äro ju afsevärda, men om man beräknar den arbetskraft, som årligen går förlorad genom denna sjukdom och all den direkta fattigvårdshjälp, som de sjuke, brakte till invalidstadiet, kräfvä, så är det ovedersägligt, att dessa utgifter, om de kunna nedbringa sjukdomsfrekvensen af en sjukdom, som i så stor utsträckning som just lungsoten drabbar den arbetskraftigaste åldern och i flere år gör den till invalid, komma att räknas såsom obetydliga.

Bland andningsorganens sjukdomar visa lung- och lungsäcksinflammationerna 131 dödsfall och luftrörsinflammationerna 98, utgörande resp. 6,67 och 5 % af alla dödsfall.

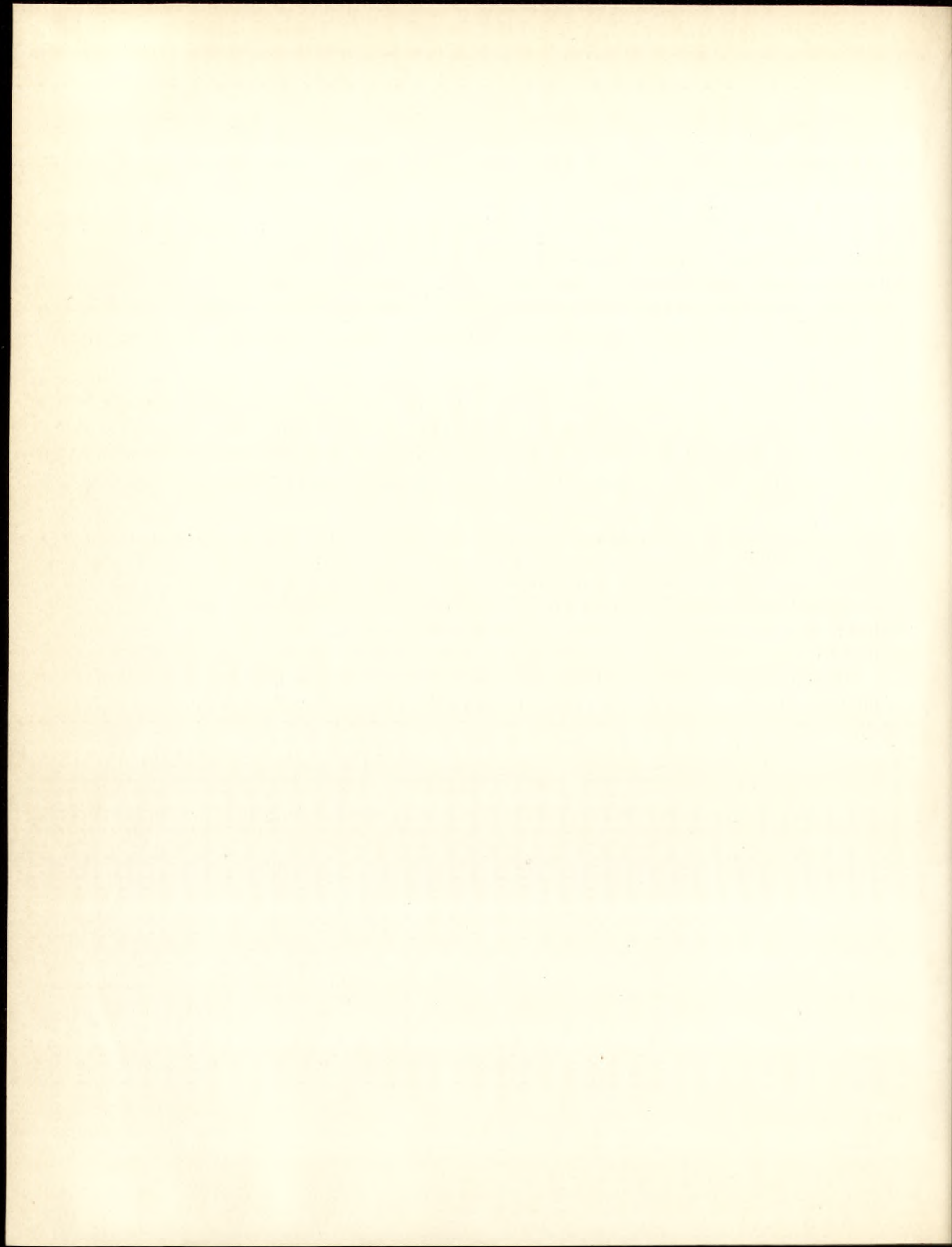
De akuta infektionssjukdomarne visa följande antal dödsfall:

	år 1901	år 1902
Kikhosta	45	50
Skarlakansfeber	5	49
Tyfoidfieber	7	11
Influenza	12	9
Difteri och strypsjuka	13	15
Barnkolera	5	4

Af öfriga sjukdomar visa cirkulationsorganens sjukdomar 151, nervsystemets och sinnesorganens sjukdomar 108, matsmältningsorganens sjukdomar 138 och kräfte 130 dödsfall. (Siffrorna för föregående år resp. 178, 128, 138 och 111.)

Genom olyckshändelse ha 40 personer omkommit, (32 år 1901), 13 fall af själfmord (21 år 1901) och intet fall af mord eller dråp är att anteckna för året.

TABELLER

TILL

HÄLSOVÅRDSNÄMDENS ÅRSBERÄTTELSE

1902.

Tab. 1. Summarisk redogörelse för sundhetspolisens arbeten under år 1902.

Arbetets art	Januari	Februari	Mars	April	Maj	Juni	Juli	Augusti	September	Oktober	November	December	Summa
<i>Besiktning af:</i>													
Afträden	2,455	2,778	2,405	3,732	3,637	2,864	2,800	3,309	4,033	5,157	4,123	3,113	40,406
Gårdar	2,455	2,778	2,405	3,732	3,637	2,864	2,800	3,309	4,033	5,157	4,123	3,113	40,406
Afloopstrunnor och diken	1,085	1,146	1,017	1,711	2,074	1,563	1,554	1,496	2,102	2,787	1,912	1,148	19,595
Stall	227	174	213	261	275	218	221	277	303	298	282	195	2,944
Svinhus	35	26	15	30	31	26	15	13	35	29	75	16	346
Fåhus	20	15	7	17	28	30	20	15	28	32	49	18	279
Afstjälpningsplatser	24	16	28	50	41	37	31	37	36	36	41	38	415
Lump-, ben- och hudupplag	41	40	91	40	35	41	31	34	46	53	54	56	562
Bostäder	295	461	684	621	442	283	282	335	458	519	432	332	5,144
Källare	297	375	286	567	680	450	367	295	345	652	517	373	5,204
Nybyggda hus	35	26	69	69	60	56	51	58	60	74	95	38	691
Bagerier	114	159	169	184	209	156	130	138	173	398	263	181	2,274
Saluhallar	320	326	325	358	372	303	280	290	314	280	360	337	3,865
Salutorg	282	249	283	300	277	246	241	216	246	341	313	303	3,297
Järnvägsstationer	319	326	312	336	312	332	374	302	365	364	309	341	3,992
Fartyg med matvaror	88	65	116	191	228	204	242	194	210	246	208	146	2,138
Charkuteri- och korffabriker	359	333	316	355	352	302	210	217	308	397	352	415	3,916
Salubodar och upplag för födoämnen...	2,163	2,046	2,021	2,499	2,242	1,831	1,597	1,516	1,814	2,804	2,411	2,206	25,150
Slakterier i staden och angränsande kommuner	60	56	58	63	61	75	66	84	85	62	57	58	785
Spisningslokaler	93	84	91	88	115	78	78	74	93	121	107	96	1,118
Kustens fiskbrygga	20	12	12	11	10	9	9	7	9	13	12	11	135
<i>Öfriga arbeten:</i>													
Assistens å köttbesiktningsbyrån	25	24	31	29	27	22	33	25	23	26	23	27	320
Anhållande af födoämnen	168	162	131	138	186	107	102	161	123	122	106	76	1,582
Oskadliggörande af d:o		2	2	4		4	1	3	1	2		1	20
Inköp och hämtning af prof till undersökning	11	53	124	97			28		10	36	34	14	407
Skrifning	47	3	4	8	23	6	33	15	14	27	17	31	228
Anmälningar till Nämnden och allm. polisen	1	2	1	2		2		2		2	4		16
Desinfektioner	73	106	99	128	100	87	97	71	91	112	108	86	1,158
Besök i sjuka hem	268	324	283	283	332	314	346	280	301	344	392	344	3,811
Afhämtat dödsattester	25	21	24	32	26	19	38	24	31	26	24	30	320
Vittnat inför rätta i hälsovårdsärenden...				3	1	1	1	2					8
Kallat till inställelse inför Nämnden	1	2	3			5		9	7		1		28
Biträde åt Nämndens vaccinatörer						6	30	1	4	9			50
Utfvat tillsyn öfver minderåriga i arbete			52			63	8		74			60	257
Utfört diverse arbeten	81	120	150	124	150	108	129	147	223	204	227	133	1,805
Summa	11,487	12,310	11,827	16,063	15,972	12,712	12,245	12,956	16,003	20,730	17,031	13,336	172,672

Tab. 2. Renhållningsanordningarna i Göteborg 1902 samt stall, fähus och svinstia i hvarje stadsdel.

	Antal egen- domar		Latrin					Uppsamling				Uppsamling af sopor eller stallspilling			Begagnade			Underjordiskt aflopp			Vattenledning i gård	Drinkur i gård	Kompostupplag i tomt		
	der renhållningen hänlar	der bonde hänlar	Kistan		spänner	grop	Blandning				i hallor på plan	blott i köken	i ej flyttbara kärl	i vagn	i latrinkistan	stall	fähus	svinhus	från gård	från stall och dylligt				från sop-plan	
			flyttbar	ej flyttbar			med torvfjord	med aska	med sågsplån	utan															
Gamlestaden, 12:te roten, 1—10.....	1	71	30	11	34	—	—	24	49	—	—	23	—	1	—	—	16	32	16	4	2	9	19	3	60
Redbergslid, 12:te roten, 11—19.....	46	51	81	—	18	3	—	78	16	—	—	73	—	8	1	—	16	10	10	74	12	57	70	42	22
Olskroken, 18:de roten.....	51	44	92	—	3	—	—	95	—	—	—	90	—	12	—	—	12	—	—	94	12	88	94	90	—
Stampen, 12:te roten 20—67 samt 16:de roten	51	13	58	1	5	3	—	59	—	—	—	56	—	19	—	—	18	1	1	62	19	56	59	44	3
17:de roten och Tingstadsvassen	49	31	53	3	19	3	—	72	—	—	—	46	—	21	—	—	24	—	—	66	19	43	62	33	7
Vassnöden m. m., 12:te roten 68—90	43	19	54	—	17	10	—	57	—	—	—	44	6	6	3	1	25	6	2	49	12	19	47	22	12
15:de roten	83	7	80	—	4	4	—	80	—	—	—	77	3	—	—	—	—	—	—	80	—	80	80	80	—
Hagaheden, 12:te roten 91—116.....	9	5	13	—	2	—	—	14	—	—	—	11	1	1	—	—	12	—	—	9	7	5	13	6	—
Vestra Brandtdala	10	—	10	—	—	—	—	10	—	—	—	10	—	—	—	—	—	—	—	10	—	10	10	6	—
Landala och Gibraltar	132	20	140	4	11	3	—	150	—	—	—	140	7	3	—	—	8	1	3	140	8	131	135	129	9
13:de och 14:de rotarne	281	19	289	—	15	170	—	134	—	—	—	293	5	3	—	—	3	—	—	298	3	291	297	272	—
Haga	301	8	305	—	3	41	—	267	—	—	—	306	1	12	—	—	16	—	—	307	16	305	307	299	—
Annedal	219	17	234	—	1	6	—	129	—	—	—	234	1	6	—	—	7	1	1	237	7	236	235	231	3
Majornas 7:de rote.....	31	2	32	—	—	—	—	32	—	—	—	32	—	2	—	—	2	—	—	33	2	32	33	32	—
Albostaden, Majornas 6:te rote 65—94.....	20	5	25	—	—	1	—	24	—	—	—	25	—	1	—	—	1	—	—	25	1	25	25	20	—
Majornas 5:te rote och delar af 6:te roten	326	37	317	—	47	—	—	356	9	—	—	359	—	6	—	—	13	4	2	324	6	223	294	238	2
Majornas 2:dra rote	81	33	104	—	13	3	—	114	—	—	—	101	—	18	—	—	20	—	—	101	15	56	101	57	—
Majornas 4:de rote	43	9	47	—	8	11	—	44	—	—	—	51	—	3	—	—	3	—	—	47	3	17	45	23	—
Majornas 3:dje rote	202	26	184	—	44	1	—	218	9	—	—	222	—	8	1	1	10	2	2	194	7	122	173	118	8
Majornas 1:sta rote	225	144	203	5	159	6	—	292	4	—	47	308	—	14	—	4	26	20	37	278	16	91	231	104	52
Masthugget, 11:te roten	151	36	157	1	18	22	—	153	—	—	—	145	—	35	—	—	39	—	1	176	31	152	178	145	—
Pustervik, 10:de kvarteret	23	—	23	—	—	23	—	—	—	—	—	23	—	1	—	—	1	—	—	23	1	23	23	22	—
Otterhällan, vester om Ekelundsgatan	122	5	123	—	10	32	—	96	—	—	—	128	—	5	—	—	5	—	—	124	5	109	125	90	—
Sydstaden, öster om Ekelundsgatan	281	14	268	—	43	268	—	27	—	—	—	294	—	27	2	—	31	—	—	303	31	288	301	267	—
Nordstaden	206	19	211	—	12	203	—	20	—	—	—	220	—	30	3	—	31	—	—	224	30	216	223	207	—
Summa	2,987	635	3,133	25	486	835	—	2,545	87	—	47	3,311	24	242	10	6	339	77	75	3,282	265	2,684	3,180	2,580	178

Tab. 3. Rum och kök i Göteborg vid slutet af år 1902.

Stadsdel	Rum	Kök	Summa
Nordstaden	5,622	1,239	6,861
Sydstaden	7,739	1,299	9,038
Otterhällan	2,499	832	3,331
Masthugget (11:te roten)	3,624	1,127	4,751
d:o (10:de kvarteret)	615	140	755
Majornas 4:de rote.....	589	272	861
Majornas 2:dra rote	1,446	789	2,235
Masthuggsbergen (Majornas 5:te rote)	2,200	1,587	3,787
d:o (Majornas 6:te rote*)	3,170	2,235	5,405
Majornas 3:dje rote	2,507	1,730	4,237
Majornas 1:ste rote	3,114	1,929	5,043
Majornas 7:de rote.....	1,029	473	1,502
Haga	7,694	3,262	10,956
13:de och 14:de rotarne, Hagaheden	11,864	2,682	14,546
Landala, Vestra Brandtdala, Gibraltar	2,418	1,620	4,038
Annedal, Albostaden	3,341	2,254	5,595
Stampen, Gullbergsvass	2,188	1,130	3,318
15:de roten, Burgården	3,072	1,162	4,234
Redbergslid, Olskroken	2,615	1,824	4,439
Gamlestaden	629	149	778
Summa	67,975	27,735	95,710

*) Majornas 6:te rote, utom husen i nuvarande Annedal och Haga.

Tab. 4. Summarisk öfversigt öfver å köttbesigtningbyrån undersökta felaktiga födoämnen.

Månad	Varan		Varans beskaffenhet			Varan anhälle							Varan till människoföda	
	frivilligt aflemnad till undersökning å byrån	af hälsopolisen anhållen	Sjuk	Skämd	Sjaldöd	å torg	i slagteri	i upplagsmagasin	i korffabrik	i handelslokal	å järnvägsstation	å fartyg	användbar	ofärlig
Januari.....	158	168	294	32	—	20	122	4	5	9	7	1	107	219
Februari	141	162	268	35	—	7	147	—	3	—	4	1	72	231
Mars	152	131	248	35	—	18	91	4	7	—	9	2	98	185
April	192	138	310	20	—	17	104	1	1	—	10	5	129	201
Maj	164	186	330	20	—	41	121	2	3	—	7	12	99	251
Juni	144	107	214	37	—	39	56	2	5	—	1	4	96	155
Juli	116	102	189	27	2	18	65	6	3	—	8	2	80	138
Augusti	116	161	235	42	—	38	93	12	5	2	8	3	83	194
September	106	123	192	37	—	18	76	2	3	4	15	5	67	162
Oktober	173	122	256	39	—	20	99	1	1	—	—	1	98	197
November	187	106	228	62	3	20	74	2	2	—	7	1	96	197
December.....	164	76	204	36	—	6	60	—	7	—	3	—	94	146
Summa	1,813	1,582	2,968	422	5	262	1,108	36	45	15	79	37	1,119	2,276

Tab. 5. Uppgift på undersökt fläsk.

Månad	Besigtigadt fläsk					Trikinhaltigt fläsk				Dyinhaltigt Portu- gissigt fläsk
	Svenskt			Amerikanskt	Fria annan utländsk ort	Svenskt			Amerikanskt	
	Hela	Halva	Slycken	Slycken		Slycken	Hela	Halva	Slycken	
Januari	2,921	240	140	30	1	—	—	—	—	—
Februari	2,949	166	84	—	—	—	—	—	—	—
Mars	3,287	190	109	—	2	—	—	—	—	—
April	3,291	190	119	80	5	—	—	—	1	1
Maj	2,608	85	239	—	2	—	—	—	—	—
Juni	1,311	47	141	—	—	—	—	—	—	—
Juli	964	16	69	—	—	—	—	—	—	—
Augusti	1,133	6	73	26	—	—	—	—	—	—
September	1,474	15	54	—	3	—	—	—	—	—
Oktober	3,159	122	122	—	5	—	—	—	—	—
November	4,188	427	231	—	2	—	—	—	—	—
December	4,356	537	298	—	6	—	—	—	—	—
Summa	31,641	2,041	1,679	136	26	—	—	—	1	1

Tab. 6. Uppgift å felaktiga födoämnen, som å köttbesigtningbyrån varit frivilligt inlemnade till undersökning.

Varans art	Januari	Februari	Mars	April	Maj	Juni	Juli	Augusti	September	Oktober	November	December	Summa	Varuinnehafvarens hemvist		Varans beskaffenhet			Varan till människoföda		Anmärkningar	
														Göteborg	Landsorten	sjuk	skänd	sjelföd	användbar	otjänlig		
Kött af storboskap...	8	10	15	8	10	29	23	10	17	6	9	6	151	4	147	149	—	2	105	46	{143 hela kroppar och 8 partier. Partierna jemte 38 hela kroppar otjänliga till människoföda.	
» » svin	102	75	78	120	77	65	50	61	47	90	81	87	933	136	797	913	19	1	726	207		{772 hela kroppar och 161 partier. Partierna jemte 46 hela kroppar otjänliga till människoföda.
» » spädgris	4	5	6	10	29	23	10	10	3	11	5	9	125	—	125	123	2	—	84	41	Hela kroppar.	
» » häst	1	1	1	5	—	4	2	1	4	—	2	—	21	—	21	21	—	—	21	—	Hela kroppar.	
» » calf	1	1	—	1	1	2	2	—	—	—	—	2	10	2	8	10	—	—	2	8	{9 hela kroppar och 1 parti. Partiet jemte 7 hela kroppar otjänliga till människoföda.	
» » får	—	1	1	1	—	—	1	—	—	1	—	—	5	—	5	5	—	—	2	3	Hela kroppar.	
» » elg	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	1	—	1	1	—	—	1	—	Hel kropp.	
Svinistrar	18	35	33	19	16	17	17	20	22	36	56	32	321	126	195	—	321	—	—	—	321	
Inelfvor	24	13	18	28	31	4	11	14	12	29	32	28	244	35	209	244	—	—	—	244	{1 kolunga, 1 kohjerta, 1 ko- och 7 svinjufver, 3 nöt- och 18 svinlefrar samt 213 svinnjurar.	
Tamfögel	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	—	2	2	—	—	—	2	—	2	Höns.	
Summa	158	141	152	192	164	144	116	116	106	173	187	164	1,813	305	1,508	1,466	342	5	941	872		

Tab. 7. Uppgift å af Göteborgs handelspolis anhållna födoämnen.

Varans art	Januari	Februari	Mars	April	Maj	Juni	Juli	Augusti	September	Oktober	November	December	Summa	Varuinnehåfvarens hemvist		Varans beskaffenhet		Varan anhållen						Varan till människoföda		Anmärkningar			
														Göteborg	Landsorten	Sjuktöd	Skänd	Sjuktöd	å torg	i slagteri	i upplagsmagasin	i korffabrik	i handelslokal	å järnvägsstation	å fartyg		användbar	otjänlig	
Kött af storboskap	13	5	20	25	27	22	24	32	24	12	17	7	228	7	221	219	9	—	110	26	11	3	5	50	23	164	64	(201 hela kroppar och 27 partier. Partierna jemte 37 hela kroppar otjänliga till människoföda.	
» » kalf.....	12	7	7	7	24	10	8	5	11	10	9	5	115	9	106	103	12	—	44	43	5	2	—	15	6	5	110	(110 hela och 5 partier. Partierna jemte 105 hela kroppar otjänliga till människoföda.	
» » får	—	2	4	1	3	1	1	1	—	1	1	—	15	—	15	14	1	—	9	—	1	—	—	—	5	4	11	(13 hela kroppar och 2 partier. Partierna jemte 9 hela kroppar otjänliga till människoföda.	
» » häst	—	—	—	1	—	—	—	—	—	1	—	—	2	—	2	2	—	—	—	—	—	—	—	—	2	2	—	Hela kroppar.	
» » elg	—	—	—	—	—	—	—	—	—	9	—	—	9	—	9	3	6	—	—	—	2	—	—	7	—	3	6	(3 hela kroppar och 6 partier. Partierna skända och till människoföda otjänliga.	
» » svin	2	—	2	—	—	—	—	1	—	—	—	—	5	5	—	5	—	—	—	—	4	—	1	—	—	—	5	(2 salta svinhufvuden, 1 rökt skinka och 2 partier salt fläsk.	
Inelfvor	138	148	98	104	132	72	66	121	77	99	79	60	1,194	64	1,130	1,160	34	—	98	1,039	11	31	7	7	1	—	1,194	(2 kohjärtan, 5 par kalf, 10 par svin- och 804 par nötlungor, 2 koftungor, 1 kalfhufvud, 2 kalf, 11 svin-, 23 får- och 247 nötlefrar, 1 ko-, 3 svin- och 10 kalfjurar, 57 kojufver, 1 parti svintarmar samt 15 partier nötmagar och tarmar.	
Tamfögel	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	1	—	1	1	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	1	Höna,
Korf	2	—	—	—	—	—	—	2	1	1	—	—	10	10	—	—	10	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	10	
Köttfärs	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	1	1	—	—	1	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	1	
Ägg	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1	—	—	1	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	1	15 st.
Salt fisk	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	1	1	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	2 tunnor lubb.
Summa	168	162	131	138	186	107	102	161	123	122	106	76	1,582	98	1,484	1,502	80	—	262	1,108	36	45	15	79	37	178	1,404		

Tab. S. Uppgift på af helsopolisen undersökta fall nötkreaturskött samt kalv- och fårkroppar.

Månad	Å t o r g																		Å järn-		vägarne godsmagasin												Å fartyg, läggande till vid						I stadens slagthus			S u m m a			
	Kungstorget			Olskroks- torget			Skanstorget			Masthuggs- torget			Stigbergs- torget			Kusttorget			Statens banas		Bergslagsbanans			Vestkustbanans			Boråsbanans			Vestgötabanans			Stora Bommen			Lilla Bommen			I stadens slagthus			S u m m a			
	Storbooskap	Kalkkropppar	Fårkropppar	Storbooskap	Kalkkropppar	Fårkropppar	Storbooskap	Kalkkropppar	Fårkropppar	Storbooskap	Kalkkropppar	Fårkropppar	Storbooskap	Kalkkropppar	Fårkropppar	Storbooskap	Kalkkropppar	Fårkropppar	Storbooskap	Kalkkropppar	Fårkropppar	Storbooskap	Kalkkropppar	Fårkropppar	Storbooskap	Kalkkropppar	Fårkropppar	Storbooskap	Kalkkropppar	Fårkropppar	Storbooskap	Kalkkropppar	Fårkropppar	Storbooskap	Kalkkropppar	Fårkropppar	Storbooskap	Kalkkropppar	Fårkropppar						
Januari	1,102	515	277	14	3	1	37	7	3	157	49	16	6	4	2	22	13	2	92	589	113	60	405	99	116	152	71	17	32	30	58	349	88	31	101	84	34	202	199	331	11	1	2,077	2,432	986
Februari	1,101	647	202	16	7	—	53	6	2	210	47	14	8	5	1	23	10	1	88	537	91	53	338	60	68	239	71	18	78	21	44	386	50	27	80	75	6	50	11	318	10	—	2,033	2,440	599
Mars	1,234	762	325	23	16	—	54	9	—	214	99	13	6	8	—	30	14	2	71	714	136	46	264	86	69	210	79	15	40	13	61	331	133	10	91	61	17	293	97	255	8	2	2,105	2,859	947
April	1,058	668	277	17	17	—	40	32	1	161	81	10	4	12	1	12	22	1	66	676	132	47	448	64	73	233	77	12	48	15	62	524	102	19	156	54	14	384	97	261	17	—	1,846	3,318	831
Maj	1,177	693	274	14	14	—	34	12	2	160	103	12	5	8	—	21	23	2	76	681	144	53	543	67	55	265	93	18	76	18	53	423	85	14	98	66	40	384	107	258	11	2	1,978	3,334	872
Juni	895	822	403	9	9	—	20	10	1	102	66	10	4	8	—	11	16	—	47	465	115	31	327	58	41	206	99	3	40	12	52	491	75	4	62	68	13	245	107	181	15	—	1,413	2,782	948
Juli	908	651	1,052	8	8	—	17	6	—	91	51	12	4	8	—	8	21	2	45	517	159	20	293	95	42	266	281	11	62	28	49	543	215	11	64	214	18	202	125	224	13	—	1,456	2,705	2,183
Augusti	1,239	695	1,804	17	7	2	26	13	22	140	70	125	5	10	33	9	14	23	63	407	292	25	226	101	53	223	845	8	39	41	35	349	360	21	88	230	15	206	186	218	13	—	1,874	2,360	4,064
September	1,128	684	1,355	13	9	3	24	3	14	148	54	86	6	5	12	12	12	13	69	391	140	30	248	69	75	203	391	5	71	29	52	322	145	17	59	255	22	163	176	277	15	2	1,878	2,239	2,690
Oktober	1,416	1,037	1,017	19	11	8	49	11	24	212	62	42	8	12	12	19	22	9	83	540	228	33	245	143	133	282	483	8	39	58	76	397	228	27	63	258	17	199	241	317	14	1	2,417	2,934	2,747
November	1,575	897	954	27	11	12	90	18	27	339	91	89	8	10	17	33	16	17	59	492	165	34	241	105	81	229	131	5	38	32	41	289	96	31	92	219	31	227	271	252	7	3	2,606	2,658	2,138
Decemher	1,453	479	362	22	15	1	68	13	5	225	56	27	8	10	6	23	12	3	67	550	127	50	303	81	88	184	131	16	51	32	53	347	84	24	58	92	46	160	111	301	10	1	2,444	2,248	1,063
Summa	14,286	8,550	8,302	199	127	27	512	140	101	2,159	829	456	72	100	84	223	195	75	826	6,559	1,837	482	3,881	1,028	894	2,692	2,752	136	614	329	636	4,751	1,661	236	1,012	1,676	273	2,715	1,728	3,193	144	12	24,127	32,309	20,068

Tab. 9. Uppgift å bagerierna vid slutet af år 1902.

Lokalernas läge	Antal	Bakning af			Lokalen belägen		Bostad			Lokalens beskaffenhet				
		husbröd	thebröd	både hus- och thebröd	ofvan jord	i källarevåning	i bageriet	sammanhängande med bageriet	utom bageriet	rymlig	liten	snugg	af medelmätig snygghet	osnygg
Nordstaden	12	2	8	2	10	2	—	3	9	12	—	12	—	—
Sydstaden	21	4	14	3	18	3	—	10	11	15	6	20	1	—
Olskroken, Redberglid, Stampen och Hultmans holme	17	7	8	2	15	2	—	7	10	8	9	17	—	—
13:de och 14:de rotarne	21	3	17	1	1	20	—	7	14	18	3	21	—	—
15:de roten.....	5	—	4	1	1	4	—	3	2	4	1	4	1	—
Landala	13	7	4	2	7	6	—	4	9	13	—	10	3	—
Östra och Nya Haga ...	11	7	2	2	5	6	—	3	8	7	4	10	1	—
Vestra Haga ..	5	2	2	1	4	1	—	2	3	4	1	5	—	—
Annedal	22	16	6	—	11	11	—	10	12	11	11	15	7	—
Masthugget	14	3	6	5	6	8	—	4	10	13	1	13	1	—
Majornas 1:ste rote ...	13	5	4	4	12	1	—	5	8	11	2	13	—	—
» 2:dra »	5	2	3	—	4	1	—	1	4	4	1	5	—	—
» 3:dje »	17	9	7	1	11	6	—	5	12	12	5	16	1	—
» 4:de » ...	1	—	—	1	—	1	—	1	—	1	—	1	—	—
» 5:te »	10	7	2	1	5	5	—	—	10	8	2	10	—	—
» 6:te »	7	5	2	—	4	3	—	5	2	6	1	7	—	—
» 7:de »	5	1	3	1	3	2	—	—	5	3	2	5	—	—
Summa	199	80	92	27	117	82	—	70	129	150	49	184	15	—

Tab. 10. Uppgift å lokaler för försäljning af mjölk och grädde vid slutet af år 1902.

Lokalernas läge	Antal	Lokalen belägen		Bostad			Lokalens beskaffenhet					Försäljning af		
		öfvan jord	i källarevåning	i lokalen	samanhängande med lokalen	utom lokalen	rymlig	liten	snygg	af medelmåttig snygghet	osnygg	grädde	oskummad mjölk	skummjök
Nordstaden	36	31	5	—	17	19	23	13	36	—	—	36	36	36
Sydstaden	36	22	14	—	17	19	14	22	35	1	—	36	31	36
Olskroken, Redbergslid, Stampen och Hult- mans holme	67	66	1	—	52	15	54	13	67	—	—	67	67	67
13:de och 14:de rotarne	49	6	43	—	24	25	38	11	49	—	—	49	49	48
15:de roten.....	23	9	14	—	12	11	19	4	21	2	—	23	23	23
Landala	42	32	10	—	28	14	32	10	37	5	—	42	42	42
Östra och Nya Haga ...	34	30	4	—	26	8	23	11	32	2	—	34	34	34
Vestra Haga och Pustervik	28	22	6	—	19	9	23	5	27	1	—	28	27	25
Annedal	43	30	13	—	24	19	29	14	42	1	—	43	30	39
Masthugget	15	6	9	—	4	11	14	1	15	—	—	15	15	15
Majornas 1:ste rote ...	8	7	1	—	2	6	6	2	7	1	—	8	3	8
» 2:dra »	10	9	1	—	6	4	8	2	10	—	—	10	7	10
» 3:dje »	19	15	4	—	5	14	19	—	19	—	—	18	9	19
» 4:de »	4	2	2	—	2	2	4	—	4	—	—	4	2	4
» 5:te »	17	15	2	—	6	11	17	—	17	—	—	17	11	17
» 6:te »	34	32	2	—	14	20	31	3	34	—	—	34	31	33
» 7:de »	10	7	3	—	3	7	8	2	10	—	—	10	8	9
Summa	475	341	134	—	261	214	362	113	462	13	—	474	425	465

Tab. 11. Öfversikt af födda i Göteborg år 1902, med fördelning på månader.

	Lefvande födda					Dödfödda					Summa födda	Deraf öakta
	äakta		öakta		till- sammans	äakta		öakta		till- sammans		
	m.	kv.	m.	kv.		m.	kv.	m.	kv.			
Januari	155	123	16	25	319	4	3	2	—	9	328	43
Februari	127	125	22	19	293	7	4	2	—	13	306	43
Mars	152	128	28	23	331	2	3	—	2	7	338	53
April	125	108	17	32	282	2	1	4	1	8	290	54
Maj	123	142	25	27	317	3	1	1	—	5	322	53
Juni.....	133	121	27	25	306	4	5	—	—	9	315	52
Juli	119	121	19	21	280	5	2	—	—	7	287	40
Augusti	133	119	16	15	283	3	3	—	1	7	290	32
September	153	138	37	24	352	3	1	1	—	5	357	62
Oktober	144	140	29	29	342	2	5	1	—	8	350	59
November	130	122	16	19	287	4	4	—	2	10	297	37
December	141	137	34	27	339	7	3	1	—	11	350	62
Hela året	1,635	1,524	286	286	3,731	46	35	12	6	99	3,830	590

Tab. 12. Öfversikt af födda i Göteborg, med fördelning på församlingar.

	Lefvande födda					Dödfödda					Summa födda	Deraf öakta
	äakta		öakta		till- sammans	äakta		öakta		till- sammans		
	m.	kv.	m.	kv.		m.	kv.	m.	kv.			
Domkyrkan	338	334	79	81	832	7	9	3	2	21	853	165
Christine svenska.....	116	103	33	32	284	1	2	—	2	5	289	67
Haga	213	190	47	47	497	7	3	2	1	13	510	97
Masthugget	506	456	79	81	1,122	18	12	5	—	35	1,157	165
Carl Johan.....	273	245	21	19	558	4	6	—	—	10	568	40
Gamlestaden	169	170	27	25	391	6	2	2	1	11	402	55
1:a Göta Artilleriregemente	6	9	—	—	15	1	—	—	—	1	16	—
Christine tyska.....	4	6	—	—	10	—	1	—	—	1	11	—
Mosaiska	5	5	—	1	11	2	—	—	—	2	13	1
Katolska	5	6	—	—	11	—	—	—	—	—	11	—
Hela året	1,635	1,524	286	286	3,731	46	35	12	6	99	3,830	590

Tab. 13. Befolkningens rörlighet i hvarje af Göteborgs stads församlingar år 1902.

	Folkmängd ^{31/12} 1901	Ingångna äktenskap	Födda		Döda	Öfverskott af		Folkmängd ^{31/12} 1902.
			alla	deraf oäkta		levande födda och döda	inflyttade och utflyttade	
Domkyrkan.....	36,584	294	832	160	627	+ 205	+ 725	37,514
Christine svenska	11,485	76	284	65	140	+ 144	-- 194	11,435
Haga	17,463	138	497	94	307	+ 190	-- 226	17,427
Masthugget.....	34,942	241	1,122	160	535	+ 587	-- 498	35,031
Carl Johan.....	19,058	122	558	40	292	+ 266	-- 74	19,250
Gamlestaden	10,036	79	391	52	162	+ 229	+ 140	10,405
1:sta Göta Artilleriregemente.....	879	3	15	--	5	+ 10	-- 33	856
Christine tyska	858	4	10	--	15	-- 5	-- 28	825
Mosaiska	566	6	11	1	11	± 0	+ 40	606
Katolska.....	240	3	11	--	4	+ 7	+ 29	276
Summa	132,111	966	3,731	572	2,098	+ 1,633	-- 119	133,625

Tab. 14. Dödsfall och dödlighet för månad bland kyrkoskrifna i Göteborg åren 1898—1902.

	År	Januari	Februari	Mars	April	Maj	Juni	Juli	Augusti	September	Oktober	November	December	
Döde inom staden på 1,000 inne- vånare för år räknadt	1898	14,6	15,7	14,7	17,8	15,7	14,4	16,7	10,9	9,2	15,3	13,7	16,1	14,7
	1899	15,9	16,6	17,5	18,2	15,8	18,7	11,4	14,2	19,2	12,1	11,5	18,2	17,0
	1900	15,6	23,3	17,7	17,3	18,3	18,3	13,5	12,8	13,7	10,9	14,7	12,8	13,9
	1901	14,6	16,7	16,4	14,3	14,1	16,2	13,1	17,2	14,0	12,6	13,5	12,3	15,2
	1902	14,8	12,8	13,9	18,8	20,6	14,5	15,2	15,5	9,6	12,2	15,7	12,7	16,5
Medeltal 1898—1902	15,1	17,0	16,0	17,3	16,9	16,4	14,0	14,1	13,1	12,6	13,8	14,2	15,5	
Alla döda bland här kyrkoskrifna	1898	1,909	183	158	195	166	156	182	121	107	169	139	170	163
»	1899	2,132	183	187	197	172	205	134	172	219	145	126	199	193
»	1900	2,173	284	191	195	207	201	162	161	165	142	162	144	159
»	1901	2,092	197	191	168	167	191	168	215	171	149	163	139	173
»	1902	2,091	148	161	217	241	172	180	191	116	145	178	150	192

Tab. 15. Dödligheten inom Göteborg år 1902 för olika stadsdelar, bland mantalsskrifna befolkningen.

Stadsdel		Antal innevånare	Antal döda	Döda pr mille
1	Nordstaden.....	5,940	66	11
2	Sydstaden.....	5,830	69	12
3	Otterhällan.....	3,868	58	15
4	Masthugget och Pustervik.....	12,684	173	13
5	Majornas 4:de rote.....	1,208	14	11
6	Majornas 2:dra rote.....	3,663	57	15
7	Masthuggsbergen.....	11,352	190	17
8	Majornas 3:dje rote.....	8,405	109	13
9	Majornas 1:sta rote.....	7,077	112	16
10	Haga.....	13,945	219	16
11	13:de och 14:de rotarne.....	12,571	94	7
12	Landala och Vestra Brandtdala.....	8,713	147	17
13	Annedal och Albostaden.....	12,637	189	15
14	Stampen och Gullbergsvass.....	5,488	59	11
15	15:de roten och Burgården.....	5,232	53	10
16	18:de roten, Redbergslid och Olskroken.....	9,140	129	14
17	Gamlestaden och 20:de roten.....	1,324	27	20
18	Fattighusen.....	1,625	198	122
19	Obekant.....	—	—	—
Summa		130,702	1,963	—

Tab. 16. Dödligheten på 1,000 innevånare af den mantalsskrifna befolkningen i Göteborg under åren 1898—1902.

	Alla	Nordstaden	Sydstaden	Oterhällan	Masthugget	Majornas 4:de rote	Majornas 2:dre rote	Masthugsbergen	Majornas 3:dje rote	Majornas 1:ste rote	Haga	13:de o. 14:de rotarne Hagaheden	Vestra Branddala	Annedal	Albstaden	Stampen Gullbergsvass	15:de roten Burgården	Redberglid Olskroken	Ganlestaden	Pattighusen
1898.....	14,7	15	12	15	13	12	12	13	12	17	16	10	16	14	13	11	15	21	90	
1899.....	15,2	14	11	18	14	20	13	18	16	19	17	11	18	13	10	10	18	22	94	
1900.....	15,8	15	12	17	15	10	16	16	15	19	17	8	17	11	13	12	16	20	111	
1901.....	14,8	15	12	18	13	16	13	15	14	15	15	10	16	13	13	11	14	25	96	
1902.....	15,0	11	12	15	13	11	15	17	13	16	16	7	17	15	11	10	14	20	122	
Medeltal:																				
1898—1902.....	15,1	14	12	17	14	14	14	16	14	17	16	9	17	13	12	11	15	22	103	

Tab. 17. Öfversikt af meteorologiska observationerna i Göteborg år 1902.

	År	Januari	Februari	Mars	April	Maj	Juni	Juli	Augusti	September	Oktober	November	December
Temperatur C. 1902 absolut maximum.....	+26,5	+ 8,0	+ 5,0	+ 9,0	+16,0	+26,5	+25,0	+20,5	+19,0	+19,0	+12,0	+11,0	+ 7,0
» » » » minimum.....	-15,0	- 7,0	-15,0	- 8,0	- 4,0	- 1,0	+ 5,0	+ 7,0	+ 6,0	+ 1,0	- 2,0	- 9,0	-10,0
» » » » medeltal.....	+ 6,88	+ 2,7	2,2	+ 1,7	+ 5,7	+ 8,5	+15,3	+14,7	+13,7	+11,1	+ 7,1	+ 3,0	- 1,1
» medeltal 1860—1894.....	+ 7,13	- 0,8	- 1,0	+ 0,5	+ 5,3	+10,3	+15,1	+16,8	+15,8	+12,5	+ 7,7	+ 3,3	+ 0,1
Nederbörd 1902 mm.	741,4	64,3	36,5	43,7	21,0	68,8	57,7	118,1	138,8	43,7	88,2	14,7	45,9
» medeltal mm. 1860—1894.....	768,5	67,6	46,5	48,7	37,4	49,5	55,6	71,9	88,1	88,5	79,0	69,4	66,3
Relativ fuktighet 1902 medeltal %.....	74	81	83	81	57	71	61	70	72	75	80	79	83
Barometer i mm. 1902.....	758,3	753,8	760,9	753,9	762,9	755,0	758,5	755,0	755,0	760,5	759,3	764,3	760,5

Tab. 18. Sammandrag öfver de epidemiska sjukdomarne år 1902.

	Januari	Februari	Mars	April	Maj	Juni	Juli	Augusti	September	Oktober	November	December	Summa
Difteri	15	11	11	9	13	1	5	2	5	9	11	9	101
Skarlakansfeber	92	83	51	81	91	123	81	82	87	100	97	106	1,074
Nervfeber	8	6	1	4	1	2	4	7	11	3	2	6	55
Strypsjuka	4	3	3	3	2	3	—	—	3	8	5	7	41
Barnsängsfeber	—	—	1	—	4	—	1	—	—	2	—	—	8
Beri-beri	—	—	—	—	6	—	—	—	—	—	—	—	6

Tab. 19. Öfversikt af smittosamma sjukdomar inom Göteborg åren 1893—1902.

	1893		1894		1895		1896		1897		1898		1899		1900		1901		1902	
	Insjuknade	Döde	Insjuknade	Döde	Insjuknade	Döde	Insjuknade	Döde	Insjuknade	Döde	Insjuknade	Döde	Insjuknade	Döde	Insjuknade	Döde	Insjuknade	Döde	Insjuknade	Döde
Smittkoppor	147	10	130	15	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Mässling	12	—	1,292	24	1,067	54	438	8	2,370	57	1,100	32	1,515	38	552	27	1	—	2	—
Skarlakansfeber	236	17	362	36	744	72	467	28	150	6	291	9	719	27	323	17	167	5	1,074	49
Fläcktyfus	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Tarmtyfus	113	9	122	9	88	9	457	34	161	17	132	15	169	10	119	6	135	7	55	11
Rödsot	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3	—	—	—
Pässjuka	608	—	20	—	66	—	45	—	239	—	100	—	22	—	159	—	317	—	200	—
Influensa	3,960	29	945	2	2,858	26	1,424	6	1,971	8	425	—	2,910	17	1,637	12	2,662	12	1,333	9
Kikhosta	358	26	460	25	572	26	457	22	1,641	126	415	17	816	30	660	44	706	45	622	50
Difteri	41	4	541	73	939	73	829	44	691	38	317	13	223	13	198	14	164	12	101	9
Strypsjuka	11	9	37	28	36	21	54	13	35	10	25	6	24	5	32	4	23	1	41	6

Tab. 20. Sammandrag öfver sjukligheten i Göteborg år 1902, enligt uppgift från 10 distriktsläkare.

1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.	12.	13.	14.
Sjukdomar	Under 2 år	Från 2 till 7 år	Från 7 till 15 år	Från 15 till 60 år	Över 60 år	Summa	Staden inom Vallgraven samt Pustervik	13:de och 14:de rotarne, Hagaheden väster om Södra vägen	Haga och Annedal, Landala och Vestra Branddala	Majorna och Masthugset väster om Olivedalshäcken	Gamlestaden, Stampen och Burgården, 15:de roten m. m.	Hamnen	Okänd bostad
1. Vattenkoppor. <i>Varicellæ</i>	36	75	34	1	—	146	15	10	36	78	7	—	—
2. Mässling. <i>Morbilli</i>	—	2	—	—	—	2	—	—	1	—	1	—	—
3. Skarlakansfeber. <i>Scarlatina</i>	35	293	196	19	—	543	24	16	190	265	46	2	—
4. Rash. <i>Roseola febrilis</i>	1	1	3	1	—	6	—	1	2	2	1	—	—
5. Feber af obestämd art. <i>Febricula</i>	3	4	2	8	1	18	—	1	13	3	1	—	—
6. Nervfeber. <i>Typhus abdominalis</i>	—	1	2	20	—	23	1	2	5	13	1	1	—
7. Inhemsk kolera. Barnkolera. <i>Cholera nostras et Cholera infantum</i>	2	—	—	—	—	2	—	—	1	1	—	—	—
8. Påssjuka. <i>Parotitis</i>	4	68	69	59	—	200	30	38	42	57	33	—	—
9. <i>Influenta</i>	25	105	165	826	212	1,333	198	123	323	356	332	—	—
10. Kikhosta. <i>Pertussis</i>	204	339	62	17	—	622	35	17	197	321	51	1	—
11. Difteri. <i>Diphtheria</i>	10	14	11	5	—	40	1	1	15	22	1	—	—
12. Strypsjuka. <i>Croup</i>	14	16	1	—	—	31	1	—	13	16	1	—	—
13. Ros. <i>Erysipelas</i>	10	6	15	127	42	200	18	11	86	68	17	—	—
14. Varfeber. <i>Pyæmia</i>	1	1	—	2	—	4	—	—	3	1	—	—	—
15. Barnsängsfeber. <i>Febris puerperalis</i>	—	—	—	6	—	6	—	1	—	2	3	—	—
16. Chancere. <i>Ulcus venereum simplex</i>	—	—	—	19	—	19	5	3	3	3	2	2	1
17. Dröppel. <i>Gonorrhoea</i>	—	—	—	103	—	103	10	5	28	43	13	3	1
18. Epidemisk hjärnfeber. <i>Meningitis cerebro-spinalis epidemica</i>	—	—	2	1	—	3	1	—	—	1	1	—	—
19. Gulrot. <i>Icterus catarrhalis</i>	2	3	1	7	—	13	—	—	1	11	1	—	—
20. <i>Syphilis</i>	2	—	1	24	—	27	2	1	11	8	3	2	—
21. Fyllerigalenskap. <i>Delirium tremens</i>	—	—	—	50	1	51	16	—	12	17	5	1	—
22. Hjärt- och hjärtsäcksinflammation. <i>Endo- et Pericarditis</i>	—	1	7	16	—	24	2	1	5	11	5	—	—
23. Luftstrupskatarr. <i>Laryngitis catarrhalis</i>	33	42	59	226	19	379	69	44	71	110	83	2	—
24. Lungkatarr. <i>Bronchitis</i>	1,265	1,210	809	2,109	725	6,118	499	302	1,649	2,877	784	7	—
25. Lunginflammation. <i>Pneumonia</i>	121	112	66	207	83	589	34	16	204	265	69	1	—
26. Lungsäcksinflammation. <i>Pleuritis</i>	—	18	31	121	12	182	20	10	47	84	19	2	—
27. Halsfluss. <i>Angina tonsillaris</i>	34	203	426	761	22	1,446	125	101	360	650	209	1	—
28. Akut magkatarr. <i>Gastritis acuta</i>	75	116	116	362	61	730	38	29	100	413	148	2	—
29. Akut tarmkatarr. <i>Enteritis et colitis</i>	648	295	159	616	169	1,887	102	66	578	790	347	4	—
30. Blindtarmsinflammation. <i>Typhlitis, Perityphlitis</i>	—	5	15	55	2	77	5	7	25	33	7	—	—
31. Bukhinneinflammation. <i>Peritonitis</i>	—	—	—	13	3	16	1	—	9	6	—	—	—
32. Blåskatarr. <i>Cystitis</i>	—	5	2	49	17	73	14	2	14	32	11	—	—
33. Njurinflammation. <i>Nephritis</i>	1	23	17	81	11	133	15	7	36	65	10	—	—
34. Muskelreumatism. <i>Rheumatismus muscularis</i>	—	4	29	460	67	560	21	7	117	306	109	—	—
35. Reumatisk feber. <i>Rheumatismus articularis</i>	1	8	56	282	20	367	39	24	129	136	38	1	—
36. <i>Erythema multiforme</i>	—	1	5	11	—	17	1	—	8	6	2	—	—
37. Knölros. <i>Erythema nodosum</i>	—	24	47	30	1	102	6	—	29	52	15	—	—
38. Nässelutslag. <i>Urticaria</i>	5	18	14	30	—	67	2	1	20	34	10	—	—
39. Bältros. <i>Herpes Zoster</i>	1	2	11	38	21	73	9	4	24	30	6	—	—
40. Förgiftningssjukdom. <i>Intoxicatio</i>	—	1	1	4	1	7	—	—	4	3	—	—	—
Summa	2,533	3,016	2,434	6,766	1,490	1,639	1,359	851	4,411	7,191	2,392	33	2

Tab. 21. Gångse sjukdomar i Göteborg år 1902 fördelade på månader, enligt uppgift från 10 distriktsläkare.

	Januari	Februari	Mars	April	Maj	Juni	Juli	Augusti	September	Oktober	November	December	Alla
1. Vattenkoppor. <i>Varicellæ</i>	20	9	19	8	22	9	3	5	5	11	11	24	146
2. Mässling. <i>Morbilli</i>	—	—	1	—	—	—	—	—	—	1	—	—	2
3. Skarlakansfeber. <i>Scarlatina</i>	34	41	26	24	53	55	61	43	53	53	63	37	543
4. Rash. <i>Roseola febrilis</i>	1	—	2	—	1	—	—	1	—	1	—	—	6
5. Feber af obestämd art. <i>Febricula</i>	2	—	—	—	1	1	2	8	4	—	—	—	18
6. Nervfeber. <i>Typhus abdominalis</i>	3	2	—	1	1	2	3	4	3	3	1	—	23
7. Inhemsk kolera. Barnkolera. <i>Cholera nostras et Cholera infantum</i>	1	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	2
8. Påssjuka. <i>Parotitis</i>	37	27	15	12	27	11	13	3	6	13	18	18	200
9. <i>Influenta</i>	127	394	457	191	42	5	—	—	—	9	52	56	1,333
10. Kikhosta. <i>Pertussis</i>	66	43	34	57	56	35	69	54	75	44	52	37	622
11. Difteri. <i>Diphtheria</i>	7	6	7	3	4	1	2	—	4	4	1	1	40
12. Strypsjuka. <i>Croup</i>	2	1	2	4	3	3	—	—	1	6	4	5	31
13. Ros. <i>Erysipelas</i>	22	19	17	21	27	9	7	17	13	20	17	11	200
14. Varfeber. <i>Pyæmia</i>	—	1	1	—	—	—	—	—	1	—	—	1	4
15. Barnsängsfeber. <i>Febris puerperalis</i>	—	—	1	—	3	1	—	—	—	1	—	—	6
16. Chancere. <i>Ulcus venereum simplex</i>	4	—	2	2	4	1	1	1	—	3	1	—	19
17. Dröppel. <i>Gonorrhoea</i>	10	3	11	6	8	11	9	9	3	13	14	6	103
18. Epidemisk hjärnfeber. <i>Meningitis cerebro-spinalis epidemica</i>	—	—	—	1	—	—	—	—	—	1	—	1	3
19. Gulrot. <i>Icterus catarrhalis</i>	4	2	—	3	2	1	—	—	—	1	—	—	13
20. <i>Syphilis</i>	2	3	2	2	2	3	3	3	1	3	1	2	27
21. Fyllerigalenskap. <i>Delirium tremens</i>	8	4	4	4	4	4	6	5	2	5	3	2	51
22. Hjärt- och hjärtsäcksinflammation. <i>Endo- et Pericarditis</i>	2	3	—	1	3	1	4	2	3	3	1	1	24
23. Luftstrupskatarr. <i>Laryngitis catarrhalis</i>	38	42	23	29	31	30	23	13	11	38	51	50	379
24. Lungkatarr. <i>Bronchitis</i>	749	950	697	560	557	309	257	184	262	552	519	522	6,118
25. Lunginflammation. <i>Pneumonia</i>	46	90	66	44	77	41	32	25	29	50	43	46	589
26. Lungsäcksinflammation. <i>Pleuritis</i>	20	20	11	20	17	14	20	9	7	14	19	11	182
27. Halsfluss. <i>Angina tonsillaris</i>	206	119	99	129	160	102	86	82	92	140	126	105	1,446
28. Akut magkatarr. <i>Gastritis acuta</i>	74	40	39	43	74	69	82	82	84	74	33	36	730
29. Akut tarmkatarr. <i>Enteritis et colitis</i>	161	137	107	109	149	180	248	175	188	185	137	111	1,887
30. Blindtarmsinflammation. <i>Typhlitis, Perityphlitis</i>	11	7	2	6	9	4	10	6	2	13	4	3	77
31. Bukhinneinflammation. <i>Peritonitis</i>	—	1	3	1	3	2	3	—	1	1	1	—	16
32. Blåskatarr. <i>Cystitis</i>	2	4	2	3	12	10	15	5	5	5	4	6	73
33. Njurinflammation. <i>Nephritis</i>	11	7	9	12	10	9	26	9	12	18	4	6	133
34. Muskelreumatism. <i>Rheumatismus muscularis</i>	54	40	38	49	50	43	49	44	56	62	40	35	560
35. Reumatisk feber. <i>Rheumatismus articularis</i>	37	43	34	35	35	42	36	13	27	22	26	17	367
36. <i>Erythema multiforme</i>	3	1	1	3	—	1	1	1	2	2	1	1	17
37. Knölros. <i>Erythema nodosum</i>	14	10	11	9	18	10	7	2	7	6	4	4	102
38. Nässelutslag. <i>Urticaria</i>	6	6	7	8	2	5	9	4	10	3	4	3	67
39. Bältros. <i>Herpes Zoster</i>	12	2	5	8	7	6	6	7	9	5	3	3	73
40. Förgiftningssjukdom. <i>Intoxicatio</i>	—	—	4	1	—	—	—	—	—	—	—	2	7
Summa	796	2,077	1,759	1,409	1,474	1,030	1,094	816	978	1,385	1,258	1,163	16,239

Tab. 22. Dödsorsakerna i Göteborg år 1902, med fördelning efter årsklasser och kön.

Dödsorsakernas benämning (Siffrorna hänvisa till gällande dödsorsaksnomenklatur.)	De aflidnas										Lefnadsålder						Summa			Dödsorsakernas benämning																			
	0-6 månad.		6-12 månad.		1-5 år		5-10 år		10-15 år		15-20 år	20-40 år	40-60 år	60-80 år	Öfver 80 år	Okänd ålder	Man- kön	Kvin- kön	Båda																				
	m.	kv.	m.	kv.	m.	kv.	m.	kv.	m.	kv.	m.	kv.	m.	kv.	m.	kv.																							
I. Bildningsfel och medfödda sjukdomar.																																							
3. Missfoster och bildningsfel. <i>Monstrum et vitium primæ conformationis</i>	2	2	2	2																			
4. Medfödd svaghet. <i>Debilitas congenita</i>	46	44	46	44	90																				
5. Bristande lungutvidgning. <i>Atelectasis pulmonum</i>	2	2	2	2																			
6. Medfödd syfilis. <i>Syphilis congenita</i>	2	2	...	2																				
7. Öfriga medfödda sjukdomar. <i>Alii morbi congeniti</i>	3	3	2	...	1	6	3	9																				
Summa	51	51	2	...	1	54	51	105																					
II. Ålderdomssjukdomar.																																							
8. Ålderdomsaftyning. <i>Marasmus senilis</i>	62	83	31	84	...	93	167	260																				
9. Ålderdomsbrand. <i>Gangræna senilis</i>	2	1	1	2	...	3	3	6																				
Summa	64	84	32	86	...	96	170	266																				
III. Akuta infektionssjukdomar.																																							
11. Mässling. <i>Morbilli</i>	1	1	1																			
12. Skarlakansfeber. <i>Scarlatina</i>	18	9	8	6	1	5	27	22	49																				
14. Tarmtyfus. <i>Febris typhoides</i>	2	1	1	1	2	1	2	...	7	4	11																					
17. Inhemsk kolera. Barnkolera. <i>Cholera nostras. Cholera infantum</i>	2	2	1	3	2	5																					
18. Epidemisk hjärnfeber. <i>Meningitis cerebro-spinalis epidemica</i>	1	3	...	3																					
19. Kikhosta. <i>Pertussis</i>	9	5	4	8	14	10	...	3	27	26	53																					
20. Influensa. <i>Influenza epidemica</i>	1	2	2	4	...	3	6	9																					
21. Difteri. <i>Diphtheria</i>	4	5	4	5	9																					
22. Strypsjuka. <i>Laryngitis pseudomembranacea (Croup)</i>	1	2	2	1	3	3	6																					
23. Varfeber. <i>Pyæmia. Septichæmia</i>	1	2	1	...	1	1	5	8	13																					
25. Ros. <i>Erysipelas</i>	1	1	1	1	3	2	...	1	6	5	11																					
31. Andra akuta infektionssjukdomar. <i>Aliæ infectiones acutæ</i>	2	2	...	2																					
Summa	13	10	7	10	40	26	10	10	2	6	2	2	7	4	5	8	4	5	...	1	...	90	82	172															

Tab. 22. Fortsättning.

Dödsorsakernas benämning	De aflidnas										Lefnadsålder						Summa			Dödsorsakernas benämning																							
	0—6 månad.		6—12 månad.		1—5 år		5—10 år		10—15 år		15—20 år	20—40 år		40—60 år		60—80 år		Öfver 80 år	Okänd ålder		Man- kön	Kvin- kön	Båda																				
	m.	kv.	m.	kv.	m.	kv.	m.	kv.	m.	kv.	m.	kv.	m.	kv.	m.	kv.	m.	kv.	m.		kv.																						
IV. Kroniska infektionssjukdomar.																																											
32. Tuberkelsjukdom. <i>Tuberculosis:</i>																																											
a) Lungsot. <i>Tuberculosis v. phtisis pulmonum</i>	3	1	7	7	7	2	5	6	15	27	63	100	34	52	11	23	...	3	145	221	366	Tuberkelsjukdom: a) Lungsot.																	
b) Hjärttuberkulos. <i>Tuberculosis cerebri. Meningitis tuberculosa</i>	2	4	7	5	21	20	12	7	2	2	...	1	1	45	39	84	b) Hjärttuberkulos.																	
c) Ben- och ledgångstuberkulos. <i>Tuberculosis ossium et articulationum</i>	1	2	1	1	1	3	1	...	1	1	7	5	12	c) Ben- och ledgångstuberkulos.																	
d) Tuberkulos i andra organ samt allmän tuberkulos. <i>Tuberculosis aliorum organorum et t. universalis</i>	1	1	...	2	4	2	1	...	1	1	1	...	1	3	4	1	...	1	13	11	24	d) Tuberkulos i andra organ samt allmän tuberkulos.																	
33. Syfilis (förvärfvad). <i>Syphilis</i>	1	1	1	1	2	Syfilis (förvärfvad).																	
Summa	3	6	10	8	34	30	21	9	8	10	19	29	64	105	40	53	12	24	...	3	211	277	488																		
V. Konstitutionella sjukdomar.																																											
38. Skrofler. <i>Scrophulosis</i>	1	1	1	1	Skrofler.																	
39. Engelska sjukan. <i>Rachitis</i>	1	...	2	1	5	4	8	5	13	Engelska sjukan.																		
41. Andra konstitutionella sjukdomar. <i>Alia cachezia</i>	1	1	...	2	2	...	1	1	...	2	1	2	1	8	6	14	Andra konstitutionella sjukdomar.																	
Summa	1	1	3	2	7	6	...	1	1	...	2	1	2	1	16	12	28																		
VI. Kroniska förgiftningssjukdomar.																																											
44. Kronisk alkoholsjukdom. <i>Alcoholismus chronicus. Delirium tremens</i>	1	3	1	4	1	7	3	10	Kronisk alkoholsjukdom.																	
Summa	1	3	1	4	1	7	3	10																		
VII. Sinnessjukdomar.																																											
46. Sinnessjukdom. <i>Insania</i>	1	1	4	6	1	1	6	8	14	Sinnessjukdom.																	
Summa	1	1	4	6	1	1	6	8	14																		

Tab. 22. Fortsättning.

Dödsorsakernas benämning	De afdnads										Lefnadsålder						Summa			Dödsorsakernas benämning					
	0—6 månad.		6—12 månad.		1—5 år		5—10 år		10—15 år		15—20 år	20—40 år		40—60 år		60—80 år		Öfver 80 år	Okänd ålder		Man- kön	Kvin- kön	Båda		
	m.	kv.	m.	kv.	m.	kv.	m.	kv.	m.	kv.	m.	kv.	m.	kv.	m.	kv.	m.	kv.							
VIII. Nervsystemets sjukdomar.																									
47. Hjärnslag. Hjärnuppmjukning. <i>Hæmorrhagia cerebri et meningum. Emollitio cerebri</i>	1	1	1	13	6	9	13	23	22	45	Hjärnslag. Hjärnuppmjukning.
48. Hjärn- och hjärnhinneinflammation. <i>Encephalitis et meningitis. Abscessus cerebri</i>	1	...	1	1	...	1	2	...	1	2	3	1	1	11	5	16	Hjärn- och hjärnhinneinflammation.	
49. Inflammation i ryggmärgen och dess hinnor. <i>Myelitis et meningitis spinalis acuta et chronica</i>	1	2	2	2	1	2	3	1	...	1	7	8	15	Inflammation i ryggmärgen och dess hinnor.	
50. Ryggmärgstvinsot. <i>Tabes dorsalis</i>	1	...	1	2	...	2	Ryggmärgstvinsot.	
51. Fallandesot. <i>Epilepsia</i>	1	1	1	1	2	Fallandesot.	
52. Eklampsi. <i>Eclampsia</i>	2	1	1	1	2	3	4	7	Eklampsi.	
53. Konvulsioner. <i>Convulsiones</i>	1	2	1	2	...	1	2	5	7	Konvulsioner.	
54. Sockersjuka. <i>Diabetes mellitus</i>	1	3	2	1	4	3	7	Sockersjuka.	
55. Andra sjukdomar i nervsystemet. <i>Alii systematis nervosi morbi</i>	1	...	1	1	3	1	1	1	1	...	6	4	13	17	Andra sjukdomar i nervsystemet.	
Summa	4	5	4	7	4	6	2	1	2	2	2	3	8	7	19	10	12	20	57	61	118		
X. Öronsjukdomar.																									
56. Öroninflammation. <i>Otitis</i>	1	1	1	1	2	Öroninflammation.	
Summa	1	1	1	1	2		
XI. Cirkulationsorganens sjukdomar.																									
58. Hjärtinflammation. <i>Endocarditis. Myocarditis. Pericarditis</i>	1	1	1	1	2	3	1	2	8	5	13	Hjärtinflammation.	
59. Fetthjärta. <i>Cor adiposum</i>	1	1	...	1	3	2	4	6	Fetthjärta.	
60. Organiskt hjärtfel. <i>Vitium organicum cordis</i>	2	2	1	2	2	4	...	1	3	5	7	11	11	8	21	...	30	50	80	Organiskt hjärtfel.	
61. Hjärtförlamning. <i>Paralysis cordis</i>	1	2	1	4	1	6	1	13	3	16	Hjärtförlamning.	
62. Pulsåderinflammation. <i>Endarteriitis chronica</i>	5	...	11	4	16	4	20	Pulsåderinflammation.	
63. Pulsåderbräck. <i>Aneurysma</i>	1	..	2	1	3	1	4	Pulsåderbräck.	
65. Blodpropp. <i>Thrombosis. Embolia</i>	2	1	1	2	1	3	4	7	Blodpropp.	
66. Andra sjukdomar i blodomloppsorganen. <i>Alii organorum circulationis morbi</i>	5	2	3	3	8	5	13	Andra sjukdomar i blodomloppsorganen.	
Summa	2	2	3	3	3	4	1	4	8	13	31	16	35	34	83	76	159		

Tab. 22. Fortsättning.

Dödsorsakernas benämning.	De afdödas										Lefnadsålder						Summa			Dödsorsakernas benämning			
	0-6 månad.		6-12 månad.		1-5 år		5-10 år		10-15 år		15-20 år	20-40 år		40-60 år		60-80 år		Öfver 80 år	Okänd ålder		Man- kön	Kvin- kön	Båda
	m.	kv.	m.	kv.	m.	kv.	m.	kv.	m.	kv.	m.	kv.	m.	kv.	m.	kv.	m.	kv.	m.		kv.		
XII. Andningsorganens sjukdomar.																							
67. Strupsjukdom. <i>Morbus laryngis</i>	1	1	...	1	Strupsjukdom.
68. Ödem i struphufvudet. <i>Oedema laryngis</i>	1	...	1	Ödem i struphufvudet.
69. Lungsäcksinflammation. <i>Pleuritis. Empyema</i>	1	1	1	4	2	6	Lungsäcksinflammation.
70. Akut luftrörsinflammation. <i>Bronchitis acuta</i>	30	13	16	6	15	8	63	34	97	Akut luftrörsinflammation.	
71. Kronisk luftrörsinflammation. <i>Bronchitis chronica</i>	6	6	12	Kronisk luftrörsinflammation.
72. Blodträngning och ödem i lungorna. <i>Hyperæmia et oedema pulmonum</i>	1	2	...	2	Blodträngning och ödem i lungorna.
73. Lungblödning. <i>Hæmorrhagia pulmonum</i>	1	2	...	1	2	2	4	Lungblödning.
74. Lungemfysem. <i>Emphysema pulmonum. Astma</i>	2	2	4	6	2	8	Lungemfysem.
75. Lunginflammation. <i>Pneumonia acuta</i>	4	3	7	9	11	11	2	3	2	10	2	21	9	19	16	1	4	77	57	134	Lunginflammation.
77. Lungbrand. <i>Gangæna pulmonum</i>	2	2	...	2	Lungbrand.
78. Andra sjukdomar i andningsorganen. <i>Alii organorum respirationis morbi</i>	1	1	3	...	1	4	4	6	10	Andra sjukdomar i andningsorganen.
Summa	35	16	23	16	28	21	2	3	2	12	4	35	16	29	28	2	5	168	109	277	
XIII. Matsmältningsorganens sjukdomar.																							
81. Akut inflammation i magen och tarmarne. <i>Gastritis, enteritis et colitis acuta</i>	17	14	8	10	8	5	2	1	1	1	...	1	...	36	32	68	Akut inflammation i magen och tarmarne.
82. Kronisk inflammation i magen och tarmarne. <i>Gastritis, enteritis et colitis chronica</i>	4	5	1	2	3	2	...	1	1	1	1	...	2	9	14	23	Kronisk inflammation i magen och tarmarne.
83. Blindtarmsinflammation. <i>Typhlitis. Perityphlitis</i>	1	1	7	2	9	Blindtarmsinflammation.
84. Magsår. <i>Ulcus ventriculi</i>	1	1	1	1	...	2	1	...	3	4	7	Magsår.
85. Tarmhinder. <i>Ileus</i>	1	2	...	2	1	1	2	5	7	Tarmhinder.
86. Tarmbräck. <i>Hernia intestinalis</i>	2	2	...	1	...	2	3	5	Tarmbräck.
87. Bukhinneinflammation. <i>Peritonitis</i>	1	1	4	3	4	...	1	4	10	14	Bukhinneinflammation.
89. Lefversjukdom, <i>Morbus hepatis</i>	1	1	...	4	...	1	6	1	7	Lefversjukdom.
90. Gallsten. <i>Cholelithiasis</i>	1	2	1	2	3	Gallsten.
91. Andra sjukdomar i matsmältningsorganen. <i>Alii organum digestionis morbi</i>	1	1	1	1	2	3	Andra sjukdomar i matsmältningsorganen.
Summa	21	22	9	12	11	7	3	2	1	8	9	10	10	7	11	1	2	71	75	146	

Tab. 22. Fortsättning.

Dödsorsakernas benämning	De aflidnas										Lefnadsålder						Summa			Dödsorsakernas benämning							
	0-6 månad.		6-12 månad.		1-5 år		5-10 år		10-15 år		15-20 år		20-40 år		40-60 år		60-80 år		Öfver 80 år		Okänd ålder		Man- køn	Kvin- køn	Båda		
	m.	kv.	m.	kv.	m.	kv.	m.	kv.	m.	kv.	m.	kv.	m.	kv.	m.	kv.	m.	kv.	m.		kv.						
XIV. Urinorganens sjukdomar.																											
92. Akut njurinflammation. <i>Nephritis acuta</i>	1	...	3	1	1	1	1	6	2	8	Akut njurinflammation.	
93. Kronisk njurinflammation. <i>Nephritis chronica</i>	1	10	4	10	1	22	22	44	Kronisk njurinflammation.	
94. Uremi. <i>Uræmia</i>	1	2	4	4	Uremi.	
95. Urinblåseinflammation. <i>Cystitis</i>	2	2	...	2	Urinblåseinflammation.	
98. Njur- och blåsesten. <i>Lithiasis renalis et vesicalis</i>	1	1	...	1	Njur- och blåsesten.	
99. Andra sjukdomar i urinorganen. <i>Alii organorum uropoëticorum morbi</i>	1	...	1	3	2	5	Andra sjukdomar i urinorganen.	
Summa	1	...	3	1	...	1	2	...	1	...	7	4	11	12	8	12	1	34	30	64		
XV. Kvinliga könsorganens sjukdomar.																											
102. Missfall och svår barnsbörd. <i>Abortus et partus difficilis</i>	1	1	1	Missfall och svår barnsbörd.	
Summa	1	1	1		
XVI. Rörelseorganens och bensystemets sjukdomar.																											
104. Akut ledgångsreumatism. <i>Rheumatismus articularis acutus</i>	1	...	1	2	3	5	Akut ledgångsreumatism.	
105. Ledgångsinflammation. <i>Arthrosis. Synovitis</i>	1	1	...	1	Ledgångsinflammation.	
106. Beninflammation. <i>Ostitis. Osteomyelitis</i>	1	1	1	2	Beninflammation.	
Summa	1	...	2	...	1	1	...	1	...	1	4	4	8		
XVII. Hud- och bindväfssjukdomar.																											
109. Bulnad. <i>Phlegmone. Abscessus</i>	1	1	1	1	2	Bulnad.	
110. Brandböld. <i>Carbunculus</i>	1	1	...	1	Brandböld.	
Summa	...	1	1	1	2	1	3		

Tab. 22. Fortsättning.

Dödsorsakernas benämning	De aflidnas lefnadsålder										Summa			Dödsorsakernas benämning										
	0-6 månad.		6-12 månad.		1-5 år		5-10 år		10-15 år		15-20 år	20-40 år	40-60 år		60-80 år	Öfver 80 år	Okänd ålder	Man- køn	Kvin- køn	Båda				
	m.	kv.	m.	kv.	m.	kv.	m.	kv.	m.	kv.	m.	kv.	m.		kv.	m.	kv.	m.	kv.					
XVIII. Svulster.																								
112. Kräfta. <i>Cancer</i> :																							Kräfte: Kräfte i magsäcken. » i bröstkörteln. » i lifmodern. » i andra organ.	
a) Kräfta i magsäcken. <i>Cancer ventriculi</i>	33	32		65
b) » i bröstkörteln. <i>Cancer mammae</i>	8		8
c) » i lifmodern. <i>Cancer uteri</i>	15		15
d) » i andra organ. <i>Cancer aliorum organorum</i>	24	21		45
113. Sarkom. <i>Sarcoma</i>	2	1	3	Sarkom. Svulster af andra slag.
114. Svulster af andra slag. <i>Tumores alii</i>	7	5	12	
Summa	66	82	148	
XIX. Våldsam död.																								
115. Olyckshändelse eller våda. <i>Casus mortiferi</i> :																							Olyckshändelse eller våda: 1. Drunkning. 3. Förbränning. 6. Kväfning. Ihjälligging. 7. Krossning och brottskador: b) Järnvägsskada. c) Maskinskada. d) Fall. e) Andra kross- och brottskador. 8. Sår: Skottsår. 9. Akut förgiftning: b) Af kolos. d) » fosfor.	
1. Drunkning. <i>Submersio</i>	1	2	22	1		23
3. Förbränning. <i>Ambustio. Combustio</i>	1	1	2	2		4
6. Kväfning. Ihjälligging. <i>Suffocatio</i>	2	...	1	1	3		4
7. Krossning och brottskador. <i>Contusio. Laceratio. Fractura</i> :																								
b) Järnvägsskada	3	...		3
c) Maskinskada.....	1	...		1
d) Fall	2	8	1		9
e) Andra kross- och brottskador	1	7	...		7
8. Sår. <i>Vulnus</i> :																								
Skottsår. <i>V. sclopetar.</i>	1	...	1	
9. Akut förgiftning. <i>Intoxicatio acuta</i> :																								
b) Af kolos	1	1	
d) » fosfor	1	1	
Transport	...	2	...	1	4	2	2	45	9	54	

Tab. 22. Fortsättning.

Dödsorsakernas benämning	De aflidnas												Lefnadsålder										Summa			Dödsorsakernas benämning
	0—6 månad.		6—12 månad.		1—5 år		5—10 år		10—15 år		15—20 år		20—40 år		40—60 år		60—80 år		Öfver 80 år		Okänd ålder		Man- køn	Kvin- køn	Båda	
	m.	kv.	m.	kv.	m.	kv.	m.	kv.	m.	kv.	m.	kv.	m.	kv.	m.	kv.	m.	kv.	m.	kv.						
116. Sjelfmord. <i>Suicidium</i> :	...	2	...	1	4	2	2	...	1	...	2	...	14	2	17	2	5	45	9	54	116. Sjelfmord:	
1. Dränkning. <i>Submersio</i>	3	2	2	5	2	7	2. Dränkning.	
5. Hängning. <i>Strangulatio</i>	1	2	3	...	2	...	1	7	2	9	5. Hängning.	
8. Sår. <i>Vulnus</i> :																									8. Sår:	
Skottsår i hufvudet. <i>V. sclo-</i> <i>petar. capitis</i>	2	2	...	2	Skottsår i hufvudet.	
Snitt i halsen. <i>Valnus</i> <i>incisum colli</i>	1	1	...	1	Snitt i halsen.	
Summa	...	2	...	1	4	2	2	...	1	...	3	...	20	6	22	2	7	...	1	60	13	73		
119. Ej uppgifven dödsorsak.....	...	3	1	1	1	1	1	1	2	7	9	119. Ej uppgifven dödsorsak.	
Summa	130	117	61	57	132	102	44	30	22	24	30	40	139	161	211	166	220	261	39	105	1028	1063	2091	
	247		118		234		74		46		70		300		377		481		144							

Tab. 23. Dödsorsakerna i Göteborg år 1902, fördelade efter sina hufvudgrupper på månader och kvartal.

Dödsorsaker	Januari			Februari			Mars			April			Maj			Juni			Juli			Augusti			September			Oktober			November			December			Kvartal												Summa			Procent af hela antalet dödsfall				
	m.	kv.	s:a	m.	kv.	s:a	m.	kv.	s:a	m.	kv.	s:a	m.	kv.	s:a	m.	kv.	s:a	m.	kv.	s:a	m.	kv.	s:a	m.	kv.	s:a	m.	kv.	s:a	m.	kv.	s:a	m.	kv.	s:a	m.	kv.	s:a	m.	kv.	s:a	m.	kv.	s:a	m.	kv.	s:a	m.	kv.	s:a		m.	kv.	s:a	m.
Bildningsfel och medfödda sjukdomar.....	5	5	10	2	5	7	6	4	10	3	5	8	5	2	7	4	7	11	7	4	11	5	2	7	10	2	12	1	6	7	3	3	6	3	6	9	13	14	27	12	14	26	22	8	30	7	15	22	54	51	105	5,02				
Ålderdomssjukdomar.....	10	13	23	4	13	17	12	15	27	13	20	33	8	14	22	4	11	15	11	13	24	4	10	14	4	12	16	6	17	23	8	11	19	12	21	33	26	41	67	25	45	70	19	35	54	26	49	75	96	170	266	12,72				
Akuta infektionssjukdomar.....	6	10	16	7	8	15	6	9	15	7	9	16	6	8	14	9	5	14	12	3	15	5	4	9	5	7	12	8	7	15	10	6	16	9	6	15	19	27	46	22	22	44	22	14	36	27	19	46	90	82	172	8,23				
Kroniska infektionssjukdomar.....	12	12	24	20	24	44	22	37	59	26	41	67	18	17	35	19	23	42	16	30	46	15	12	27	9	21	30	19	22	41	15	16	31	20	22	42	54	73	127	63	81	144	40	63	103	54	60	114	211	277	488	23,34				
Konstitutionella sjukdomar.....	3	2	5	1	—	1	2	1	3	3	1	4	2	3	5	1	2	3	1	—	1	1	—	—	—	—	—	1	3	4	1	—	1	—	—	—	6	3	9	6	6	12	2	—	2	2	3	5	16	12	28	1,34				
Kroniska förgiftningssjukdomar.....	—	—	—	—	2	2	—	—	—	2	1	3	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	—	2	1	—	1	1	—	1	—	2	2	3	1	4	—	—	—	4	—	4	7	3	10	0,48				
Sinnessjukdomar.....	1	—	1	1	—	1	1	1	1	1	—	1	1	1	1	1	2	3	—	2	2	1	—	—	—	—	—	1	1	—	—	—	—	1	1	2	2	1	3	2	3	5	1	2	3	3	3	6	6	8	14	0,67				
Nervsystemets sjukdomar.....	6	4	10	5	5	10	5	5	10	—	2	2	7	10	17	4	9	13	7	3	10	1	3	4	4	4	8	6	5	11	6	6	12	6	5	11	16	14	30	11	21	32	12	10	22	18	16	34	57	61	118	5,64				
Öronsjukdomar.....	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1	1	—	—	—	1	1	2	0,10							
Cirkulationsorganens sjukdomar.....	9	4	13	7	5	12	8	6	14	8	14	22	2	4	6	4	6	10	6	6	12	7	5	12	12	2	14	4	10	14	9	9	18	7	5	12	24	15	39	14	24	38	25	13	38	20	24	44	83	76	159	7,60				
Andningsorganens sjukdomar.....	14	8	22	10	16	26	29	11	40	26	16	42	14	11	25	13	7	20	6	7	13	13	5	18	5	3	8	13	6	19	12	5	17	13	14	27	53	35	88	53	34	87	24	15	39	38	25	63	168	109	277	13,25				
Matsmältningsorganens sjukdomar.....	7	4	11	3	1	4	8	9	17	5	8	13	7	6	13	7	5	12	9	6	15	1	3	4	9	9	18	4	11	15	5	5	10	6	8	14	18	14	32	19	19	38	19	18	37	15	24	39	71	75	146	6,98				
Urinorganens sjukdomar.....	1	2	3	4	4	8	1	2	3	2	7	9	3	—	3	6	2	8	2	3	5	3	1	4	4	3	7	1	2	3	2	3	5	5	5	1	6	6	8	14	11	9	20	9	7	16	8	6	14	34	30	64	3,06			
Kvinnliga könsorganens sjukdomar.....	—	—	—	—	1	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1	—	—	—	0,05				
Rörelseorganens och bensystemets sjukdomar	—	—	—	—	2	2	1	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	4	4	8	0,38							
Hud- och bindväfssjukdomar.....	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	1	—	—	—	—	—	—	1	1	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	1	1	1	2	—	—	—	2	1	3	0,14				
Svulster.....	2	3	5	6	2	8	7	6	13	5	7	12	5	7	12	5	14	19	11	9	20	5	6	11	3	5	8	4	13	17	4	7	11	9	3	12	15	11	26	15	28	43	19	20	39	17	23	40	66	82	148	7,08				
Våldsam död: olyckshändelse eller våda.....	3	—	3	3	—	3	2	1	3	3	3	6	4	3	7	5	—	5	5	—	5	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	6	—	6	8	1	9	12	6	18	14	1	15	11	1	12	45	9	54	2,58				
själfmord.....	1	—	1	—	—	—	—	1	1	2	—	2	—	2	2	1	1	2	5	1	6	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	5	1	6	7	1	8	2	1	3	15	4	19	0,91						
Ej uppgifven dödsorsak.....	1	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1	2	—	1	1	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1	2	3	—	3	3	—	2	2	7	9	0,43				
Summa	81	67	148	75	86	161	109	108	217	107	134	241	84	88	172	84	96	180	99	92	191	64	52	116	75	70	145	74	104	178	77	73	150	99	93	192	265	261	526	275	318	593	238	214	452	250	270	520	1028	1063	2091	100				

Tab. 24. Dödsorsakerna i Göteborg år 1902 fördelade på stadsdelar.

	Nordstaden	Sydstaden	Otterhällan	Mashugget	Maj. 4:de Rote	Maj. 2:dra Rote	Maj. 3:dje Rote	Maj. 1:ste Rote	Haga	13-14:de Rot. Hagaheden	V. Brandala	Albstaden	Gullbergsvass	Stampen, Burgården	15:de Roten, Olskroken	Redbergslid, Olskroken	Garmlastaden	Fattighusen	Ohekant bostad	Summa
Bildningsfel och medfödda sjukdomar.....	4	3	3	8	—	2	13	3	7	10	6	9	15	7	2	10	1	1	—	104
Ålderdomssjukdomar	6	7	3	16	1	5	15	9	17	30	16	16	22	4	9	8	7	68	—	259
Akuta infektionssjukdomar.....	5	4	8	13	1	9	11	20	7	11	7	26	16	2	12	4	1	8	—	165
Kroniska infektionssjukdomar.....	13	6	13	41	5	13	59	27	20	52	9	32	44	17	16	41	3	55	—	466
Konstitutionella sjukdomar	—	1	—	1	1	1	7	—	—	2	1	3	1	1	—	2	2	3	—	26
Kroniska förgiftningssjukdomar	—	1	—	1	—	—	—	—	—	1	1	2	1	—	—	—	—	2	—	9
Sinnessjukdomar	—	1	—	1	—	—	1	1	—	—	—	—	—	—	1	—	—	7	—	12
Nervsystemets sjukdomar.....	6	6	6	6	1	2	13	6	7	12	10	5	8	3	3	3	1	8	—	106
Öronsjukdomar	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	1	—	—	2
Cirkulationsorganens sjukdomar	11	11	6	17	1	11	10	9	7	11	10	8	12	4	3	11	1	8	—	151
Andningsorganens sjukdomar.....	5	8	12	28	2	6	25	13	27	34	8	13	32	6	5	21	6	6	—	257
Matsmältningsorganens sjukdomar.....	6	6	1	10	—	3	17	6	4	16	10	19	7	7	—	13	2	11	—	138
Urinorganens sjukdomar.....	2	4	1	9	—	1	3	5	2	11	3	4	5	1	—	2	—	7	—	60
Kvinliga könsorganens sjukdomar.....	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1
Rörelseorganens och bensystemets sjukdomar	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	2	2	2	—	—	—	1	—	8
Hud- och bindväfssjukdomar.....	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1
Svulster.....	7	10	2	16	1	1	8	7	8	20	12	5	20	2	2	11	1	12	—	145
Våldsam död: olyckshändelse eller våda.....	—	1	2	5	1	3	6	1	3	5	—	2	4	3	—	3	1	—	—	40
själfmord.....	1	—	1	1	—	—	1	2	1	3	1	1	—	—	—	—	—	1	—	13
Summa	66	69	58	173	14	57	190	109	112	219	94	147	189	59	53	129	27	198	—	1,963

Tab. 25. Dödsorsakerna bland här kyrkoskrifna, som år 1902 aflidit utom staden.

	De aflidnas lefnadsålder												Summa													
	0-6 månader		6-12 månader		1-5 år		5-10 år		10-15 år		15-20 år		20-40 år		40-60 år		60-80 år		Öfver 80 år		Okänd ålder		Mankön	Kvinkön	Båda	
	m.	kv.	m.	kv.	m.	kv.	m.	kv.	m.	kv.	m.	kv.	m.	kv.	m.	kv.	m.	kv.	m.	kv.						
Bildningsfel och medfödda sjukdomar.....	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	1
Ålderdomssjukdomar.....	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	2	1	3	—	—	—	2	5	7
Akuta infektionssjukdomar.....	1	1	—	1	1	—	—	—	—	—	—	2	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	4	3	7
Kroniska infektionssjukdomar.....	—	—	—	1	1	—	—	—	—	—	2	7	8	2	—	—	1	—	—	—	—	—	—	10	12	22
Konstitutionella sjukdomar.....	—	—	1	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	—	2
Kroniska förgiftningssjukdomar.....	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	1	—	1
Sinnessjukdomar.....	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	—	—	—	—	—	—	—	—	2	2
Nervsystemets sjukdomar.....	1	1	1	—	—	1	—	—	—	—	2	—	4	—	1	1	—	—	—	—	—	—	—	9	3	12
Cirkulationsorganens sjukdomar.....	1	—	—	—	—	—	1	1	—	—	1	—	1	—	3	—	—	—	—	—	—	—	—	7	1	8
Andningsorganens sjukdomar.....	2	2	3	—	4	2	—	—	—	—	2	—	2	1	1	1	—	—	—	—	—	—	—	14	6	20
Matsmältningsorganens sjukdomar.....	—	3	1	—	—	—	—	—	—	—	1	—	2	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	4	4	8
Urinorganens sjukdomar.....	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	2	4
Hud- och bindväfssjukdomar.....	—	1	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1	2
Svulster.....	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	2	3
Våldsam död: olyckshändelse eller våda.....	—	1	—	—	—	1	—	—	—	1	—	5	1	4	—	1	—	—	—	—	—	—	—	11	3	14
själfmord.....	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	2	1	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	5	1	6
Ej uppgifven dödsorsak.....	—	3	1	1	—	—	—	—	—	1	—	—	1	1	—	—	1	—	—	—	—	—	—	2	7	9
Summa	5	13	8	3	7	4	1	1	—	1	2	2	22	12	21	7	8	7	1	3	—	—	—	75	53	128

Tab. 26. Dödsorsakerna i Göteborg år 1902 bland främlingar.

	De aflidnas lefnadsålder												Summa													
	0-6 månader		6-12 månader		1-5 år		5-10 år		10-15 år		15-20 år		20-40 år		40-60 år		60-80 år		Öfrer 80 år		Okänd ålder		Mankön	Kvinkön	Båda	
	m.	kv.	m.	kv.	m.	kv.	m.	kv.	m.	kv.	m.	kv.	m.	kv.	m.	kv.	m.	kv.	m.	kv.						
Bildningsfel och medfödda sjukdomar.....	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	—	2	
Ålderdomssjukdomar.....	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	1	3	—	—	—	2	3	5
Akuta infektionssjukdomar.....	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	—	2
Kroniska infektionssjukdomar.....	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	3	—	1	2	—	—	—	—	—	—	—	—	4	3	7
Andningsorganens sjukdomar.....	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	—	3	—	1	—	—	—	—	—	—	—	7	—	7
Matsmältningsorganens sjukdomar.....	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	1
Urinorganens sjukdomar.....	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	1
Svulster.....	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1	1	1	—	—	—	—	—	—	2	2	4
Våldsamt död: olyckshändelse eller våda.....	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	3	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	4	—	4
själfmord.....	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	1
Summa	3	—	—	1	1	—	—	—	—	—	2	—	10	—	6	3	3	1	1	3	—	—	—	26	6	34

Tab. 28. Jämförande öfversigt af antalet dödsfall i folksjukdomar samt några andra sjukdomar i Göteborg åren 1893—1902.

Dödsorsaker	1893	1894	1895	1896	1897	1898	1899	1900	1901	1902	Medeltal för de 10 åren
Smittkoppor	10	15	—	—	—	—	—	—	—	—	2,5
Mässling	—	24	54	8	57	32	38	27	—	—	24,0
Skarlakansfeber	17	36	72	28	6	9	27	17	5	49	26,6
Fläcktyfus	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Tarmtyfus	9	9	9	34	17	15	10	6	7	11	12,7
Rödsot	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Epidemisk influensa.....	29	2	26	6	8	—	17	12	12	9	12,1
Epidemisk hjärnfeber	4	1	—	—	—	—	—	—	—	3	0,7
Kikhosta	26	25	26	22	126	17	30	44	45	50	41,1
Difteri och strypsjuka.....	13	101	94	57	48	19	18	18	13	15	39,6
Varfeber	11	14	6	13	14	13	13	15	7	13	11,9
Barnsängsfeber.....	11	6	5	3	5	1	3	2	—	—	3,6
Lungsot	275	273	299	269	343	318	332	369	354	347	317,9
Hjärntuberkulos	47	54	84	56	66	74	61	103	80	84	70,9
Luftrörsinflammation, akut och kronisk	81	94	87	80	114	76	73	88	88	98	87,9
Lunginflammation.....	175	140	154	159	192	160	159	177	146	125	158,7
Inflammation i mage och tarmar, akut och kronisk	158	150	105	153	129	102	143	126	171	87	132,4

TYFOIDFEBER 1902. (SJKDOMSFALL)

SKARLAKANSFEBER 1902. (SJKDOMSFALL)

DIFTERI 1902. (SJKDOMSFALL)

6000172003

Göteborgs universitetsbibliotek

